

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 40-66

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4839>

Prof. Dr. Erdal FIRAT

St. Clements Institute - Yönetim Bilimleri Profesörü, prof.dr.erdalfirat@gmail.com

TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA BELEDİYECİLİK

Özet

20.yy'nin ikinci yarısından, özellikle de 1980'lerden sonra, neoliberal politikaların de etkisiyle, daha küçük ancak etkin, kürek çeken değil dümen tutan devletler hedeflenmeye başlanmıştır. Devletler artık kamusal hizmetlerden olabildiğince çekilmekte, asli ve sürekli denilebilecek mümkün olan en az sayıda hizmeti üstlenme yolunu seçmeye başlamaktadır. Bunu gerek merkezden yerele yetki-görev devri ile gerekse özel sektörle çeşitli işbirlikleri yoluyla sağlamaktadırlar. Araştırma konusu gereği, merkezi devletlerin yetki-görev devirlerini kapsayan türden dönüşümün en belirgin örnekleri "belediyeler" incelenecektir.

Bu çerçevede, dünyanın birçok ülkesinde ve bu arada ülkemizde, toplumun değişik kesimlerinde ve değişik siyasi anlayışlar arasında, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi konusunda ortak bir anlayış doğmuştur. Kent yönetimlerinin güçlendirilmesi, yerel yönetimlere özerklik verilmesi ve bu yönetimler üzerindeki merkezi denetimin en aza indirilmesi konularında çoğu ülkede başlayan gelişmeler, uluslararası belgelerde ve ülkelerin anayasalarında daha açık bir biçimde yer almaya başlamıştır. Çalışmada belediye kavramı, ülkemizde geçmişten bugüne belediyecilik ve İsveç örneği ile Avrupa'da belediyecilik incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: belediyecilik, belediye, türkiye, avrupa, yerel yönetim

MUNICIPALITISM IN TURKEY AND THE WORLD

Abstract

Beginning from the second half of the 20th century, especially after 1980s, with the effects of the neoliberal policies, it's been aimed to create smaller but effective countries. States are now drawn as far as possible from public services, and are beginning to choose the way to undertake the minimum number of possible and essential services. They provide this through various collaborations both with the transfer of authority and duty from the center to the private sector. According to the research subject, the most specific examples of the transformation of the central states, including the transfer of authority-duty, will be examined.

Within this framework, a common understanding has emerged in many countries of the world and in our country, between different parts of society and different political understandings, to strengthen and develop local governments. Developments that have taken place in most countries in strengthening city administrations, granting autonomy to local administrations and minimizing centralized control over these governments have begun to take place more clearly in international documents and in the constitutions of countries. In this study, the concept of municipality, municipality in our country from past to present and Swedish case and municipalism in Europe have been examined.

Keywords: municipalism, municipality, turkey, europe, local Administration

Belediye Kavramı

Tanzimat’la birlikte kullanılmaya başlayan belediye terimi, O. N. Ergin’in deyimiyle “ortak menfaatler ve karşılıklı ihtiyaçların zorlaması ile bir beldede oturan halkın, beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait meseleleri, hükümetin kanunla belirttiği sınır ve sorumluluk dairesinde seçmiş oldukları vekilleri vasıtası ile halletmeleri”dir (Ergin, 1922). Şemsettin Sami’nin Kamus-ı Türki adlı eserinde belediye, “bir şehrin umumi işleri ve sair ihtiyaçlarına bakan idare” olarak tanımlanır (Şemsettin Sami, 1317).

Modern belediyecilik açısından bakıldığında, belediyenin varlığı için yerleşik bir topluluk olmalı, kent/şehir topluluğu olmalı (en azından kasaba), belediye merkezi yönetimden ayrı bir yönetim örgütü olarak değerlendirilmelidir (Gökçaftı, 1996).

Batı’da Belediyecilik

Eski Yunan (cite) ve Roma (municipe) şehir tarzı, bugünkü belediyecilik anlayışının temellerini teşkil eder. Roma şehrini ifade eden “Municipe” terimi, bugünkü İngilizedeki “municipality” (belediye) teriminin kökenidir. Ortaçağ boyunca ve Yeniçağ’a kadar geçen süre içerisinde, Avrupa’da belediyeciliğin önemli gelişmeler kaydettiği söylenemez. Gerçek dönüşüm 18. yüzyılın sonunda, Avrupa’nın Fransız ve Sanayi Devrimi ile tarım toplumundan/geleneksel toplumdaki, sanayi toplumuna/modern topluma geçmeye başlamasıyla yaşandı. Kentlerin sanayinin merkezi olarak ortaya çıkması ve buralara köylerden yoğun göç olması, yeni bir dönemin başlangıcıydı. On dokuzuncu yüzyılda kentler önceki dönemlerden

farklı olarak, yoğun nüfus, çarpık kentleşme, hava kirliliği, altyapı yetersizliği gibi sorunlarla karşılaştılar. Bu sorunların çözümüne yönelik arayışlar ve çabalar, Avrupa belediyeciliğini derinden etkiledi ve yerel yönetimlere yeni bir anlam kazandırdı.

Batı’daki Belediyecilik ekollerini çeşitli başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Federal devletlerde belediye örgütlenmesi
 - a. Alman belediyesi
 - b. ABD belediyeleri
2. Üniter devletlerde adem-i merkezîyetçi belediye örgütlenmesi
 - a. İngiltere belediyesi
 - b. Japonya belediyesi
3. Sosyalist belediyecilik
4. Fransız tarzı belediyecilik

İslam Dünyasında ve Osmanlı’da Belediyecilik

Batı dünyası ile karşılaştırıldığında gerek ekonomik, gerekse sosyal statüler açısından sınıfsal farklar (aristokrasi, burjuvazi) oluşmasına izin vermeyen İslam toplumlarının kurup geliştirdikleri şehirlerde önemli farklar bulunmaktaydı.

İslam dünyasındaki şehirlere örnek olarak Bağdat verilebilir. Uzun yıllar Abbasi halifelerinin başkent olarak kullandıkları bu şehir, ticaret yollarının üzerinde ve tarıma elverişli bir bölgedeydi. Asurlulardan beri bilinen dairevi şehir geleneğini, ordugah şehir stili ile birleştiren Araplar; çarşı, medrese ve evleri bir plan dahilinde yerleştirmişler ve mesleklere göre bir düzenleme yapmışlardı. Bu tip şehirlerde ihtisap emini bir nevi belediye başkanı (şurta da zabıta) olarak işlev görmekteydi. Söz konusu şehircilik anlayışı Osmanlı şehirciliğini de etkileyecektir.

Anadolu’nun Türkler tarafından fethini takip eden süreçte, yeni şehirler kurmak yerine mevcut yapılara yeni fonksiyonlar verilerek işe başlandı, ardından yeni ve orijinal mimari eserler ortaya çıktı. Selçuklularda belediye işlerinde birinci derecede yetkili kişi kadı idi. Osmanlılar da aynı geleneği devam ettirdiler. Süreç içerisinde Osmanlılar kendilerine özgü bir kent yapısı meydana getirdiler. Bunu Arap şehirciliğinden ayıran iki temel özellik vardı: Bunlardan birincisi, Araplar gibi şehirleri önemli yapılar grubunun meydana getirdiği bir merkezin çevresine oturtmak yerine, birden fazla minyatür merkezler meydana getirerek şehri külliye ya da imaret dediğimiz cazibe noktalarının etrafında büyütme. İkinci önemli nokta ise, İslami karakterli yapıların o güne kadar alışılmışın dışında, Türklerin Orta Asya’dan getirdikleri mimari karakteristiği yansıtan özellikler ile inşa edilmeleridir. Bu açıdan bakıldığında yüz yıllık süreç içerisinde Bursa, Osmanlı kent tipinin bir örneği olarak ortaya çıkmaktadır (camiler, hanlar, hamamlar, medreseler, esnaf ve tüccarın bir arada olduğu büyük ticaret merkezleri...). Osmanlı-Türk mimarisi, Bursa’dan sonra Edirne ve İstanbul’da kendini gösterdi. Son yüzyılda kent nüfusunun hızla artması ve çarpık kentleşme ile (plansız ve vizyonsuz imar hareketinin saldırısı sonucu), yüzyıllar içinde oluşan tarihi doku tahrip ve hatta büyük ölçüde yok edildi.

Osmanlı şehirciliği, imaret (külliye) kurumunu merkez alan bir sistem etrafında şekillenmişti. İmareter; cami, medrese, bimarhane (hastane), aşevi, tabhane (misafirhane), kervansaray, sıbyan mektebi, kütüphane, hankah (zaviya), türbe, imalathane, arasta (çarşı), han, su tesisatı, hamam, umumi tuvalet, meşruta binalar, kahveler, bayram ve pazar yeri ile muvakkithanelerden (küçük rasathane) oluşuyordu. Tüm bu özelliklere sahip olan imaretler padişahlar tarafından kurulmuş olanlardı. Diğerleri ise, bu birimlerin tamamını içermiyordu. İmareterin finansmanı vakıflar aracılığıyla oluyordu. Osmanlı sosyal hayatında vakıfların büyük rolü vardı. Sosyal yardımın, eğitim ve kültür hizmetlerinin büyük bölümü vakıflar aracılığı ile yapıyordu. Vakıfların bu ölçüde yaygın olmasının nedenlerinden biri de, özel mülkiyetin garanti altında bulunmamasıydı. Özel mülkiyetini garanti altına almak isteyen zenginler, mallarını vakfediyor ve yönetimini (ve gelirin bir bölümünü) aile bireyelerine bırakıyorlardı. Böylece, hem sosyal yardımda bulunuyor, hem de mülklerini kuşaklar boyunca garanti altına almış oluyorlardı.

Kuruluşundan 1850’li yıllara kadar Osmanlı devletinde bir belediye örgütlenmesi yoktu. Devletin görmesi gereken belediye hizmetleri vakıflar aracılığıyla görülüyordu. Bunlar arasında su işleri, temizlik ve aydınlatma işleri, parklar ve bahçeler, mezarlıklar, yol ve altyapı hizmetleri, halk sağlığını koruyucu çalışmalar sayılabilir. Bu tip hizmetler için halktan vergi toplanmaması, devletin bu işler için para harcamaması ve hizmetlerin halka parasız olarak sunulması olumlu yanlar olarak sayılabilir.

Geleneksel dönem boyunca bu hizmetlerin yürütülmesinde büyük sorunlar yaşanmadı. Ancak geleneksel yapının bozulmaya başladığı 16. yüzyıl sonrasında, toprak sisteminin bozulması, vakıf gelirlerinin azalması ve özellikle 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı ekonomik sisteminde görülen büyük çöküntü vakıf hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde görülmesini engelledi (Gökacı, 1996) (Karpat, 2002).

Belediye hizmetlerinin görülmesinde kadınların büyük bir rolü vardı. Bunların başında esnaf ile ilgili konular gelmekteydi. Esnafı kadınlar karşısında meslek örgütü olan loncalar temsil ederdi. Kadınların esnafı ile ilgili en önemli işi narh meselesiydi. Devlet, fiyatların artmasını kontrol altında tutarak tebaasını korumak istiyordu. Kadının belediye işlerini görebilmesi için idari işlerde ve zabıta alanında yardımcıları vardı.

On dokuzuncu yüzyılda devleti yeniden yapılandırma ve merkezîyetçiliği güçlendirme politikaları çerçevesinde, belediye örgütlenmesinin de Batılı tarzda ortaya çıkışı 19. yüzyıla rastlar. Bu, geleneksel örgütlenmesinin yerini modern örgütlenmenin almaya başladığı bir dönemdir.

Osmanlı devletinin son dönemi ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmak mümkün:

19. yüzyıla birlikte geleneksel Osmanlı kurumlarının iç ve dış gelişmelerin (tarıma dayalı toplumsal yapının çözülüşü, sanayi devriminin etkilerinin Osmanlı’ya girişi, Fransız Devrimi’nin yarattığı ayrılıkçı akımlar...) etkisiyle ortaya çıkan yozlaşma ve çöküş sonucunda, devlet ve toplum yapısını etkileyen değişiklikler gündeme geldi. Özellikle kıyı kentlerinde bazı ürünlerin ihracı, Batı ürünlerinin iç pazarda satımına dayalı bir ticaretin ortaya çıkışı ile birlikte, kıyı kentleri hem şekil, hem de işlev değiştirmeye başladılar. Bu yerleşim yerlerinde değişen işlevlere paralel olarak yeni yerel ihtiyaçlar ortaya çıktı. Sağlık, temizlik, ulaşım, yangınlardan korunma gibi yeni hizmet istekleri doğdu. Yaşanan dönüşüm sonucu ortaya çıkan ihtiyaçların nitelik ve nicelik olarak yozlaşmış geleneksel kurumlarla karşılanması mümkün değildi. Bu da, yeni kurumların ortaya çıkmasını bir zorunluluk haline getirdi.

Cumhuriyetin Osmanlı’dan Devraldığı Miras

Cumhuriyetin ilk yıllarında yerel yönetimlerin ana işlevi, Kurtuluş Savaşı ile yakılıp yıkılan ülkeyi onararak temel hizmetleri verir hale gelmek ve sınırlı olan nüfusu (11 milyon) artırma politikası ile birlikte ülkenin sağlık sorunlarının (özellikle salgın hastalıkların) çözümüne katkıda bulunmaktı. Buna cumhuriyetin başkenti olan Ankara’nın örnek bir şehir olarak imarı ve geliştirilmesi (Tankut, 1993) eklenebilir.

Osmanlı Devleti’nden devralınan yerel yönetim kuruluşları, gerçek anlamda yerel yönetimlerin görev ve işlevlerini yerine getirebilecek bir durumda değillerdi. İşlevleri çeşitli kuruluşlar arasında dağıtılmış ve parasal olarak güçleri sınırlıydı. Personeli sayıca ve kalite açısından yetersizdi.

Tek Parti Dönemi Belediyeciliği

Bu sorunları gidermek için 1930 yılında 1580 sayılı Belediyeler Yasası çıkarıldı ve bu yasa 12 Eylül dönemine kadar yürürlükte kaldı. Osmanlı döneminde olduğu gibi, cumhuriyet dönemindeki bu yasa da Fransa’dan uyarlanarak alındı. Yasayla, belediyelerin dağınık olan işlevleri tek elde toplandı. Tek parti döneminin sanayileşme politikalarından biri de, sanayinin tüm ülke yüzeyine yaygınlaştırılması idi. Bunun sonucu da, yeni orta büyüklükteki kentlerin ortaya çıkışı ve buna paralel olarak daha düzenli olarak yerel hizmetlerin sunulmasının zorunlu hale gelmesidir.

Tek parti döneminin başarılı ve iz bırakan belediyecilik politikalarına, İzmir’de 1931-1941 yılları arasında B. Uz’un belediye başkanlığı örnek olarak verilebilir. Toplum sağlığını önde tutma ve ücretsiz sağlık hizmetleri (tifo, menenjit, difteri, çiçek aşılı); bataklıkların kurutulması (Mersinli, Halkapınar, Güzelyalı, Bostanlı, Karşıyaka) ve sıtma ile mücadele; hayvanlara ilişkin sağlık önlemleri (kuduz, şarbon); lağımlar ve kanalizasyon işleri; su işleri ve mevcut suların daha sağlıklı hale getirilmesi; kent ve çevre sağlığına yönelik genel önlemler (gürültünün önlenmesi, yerlere tükürenlere para cezası verilmesi); çağdaş bir kent görüntüsü ve altyapısına yönelik çalışmalar çerçevesinde merkez garaj ve halin kurulması; kent içi ulaşım ve toplu taşımaya yönelik düzenlemeler; yollar, bulvarlar, caddeler, meydanlar; sosyal yardım kurumları (hastane/Behçet Uz, yaşlılar evi...); itfaiye ve telefon idaresi; işçi evleri (Kahramanlar’da); park, bahçe ve yolların ağaçlandırılması; Kültür Park’ın kurulması (Seymen, 1990).

Tek parti dönemine genel olarak bakıldığında, 1923’de 421 olan belediye sayısı 1938’de 537’ye ulaşmıştı. Bu belediyelerden 1923’te sadece 8 elektrik tesisatı vardı; bu oran, 1938’de 150’ye ulaşmıştı. Su tesisatı olan belediye sayısı 1923’te 20 iken, 1938’de 245’e çıkmıştı (Tekeli, 1978).

1580 sayılı yasa, belediyeleri merkezi hükümetin bir uzantısı olarak kabul etmektedir. Bu düşünce tarzı cumhuriyete mahsus değildir. Bizans’tan Anadolu Selçuklulara ve Osmanlılara kadar benzerlikler taşımaktadır. Her şeyi merkezi yönetimin denetimi ve kontrolü altında tutma mantığının bir yansımasıdır. Belediyeler karar alma süreçlerinde, kaynak ve yetki kullanımlarında ve hatta haberleşmelerinde merkezi yönetimin sıkı kontrolü altındaydılar (Göymen, 1982).

Çok partili yaşama geçiş sürecinin hemen öncesinde, 13 Temmuz 1945 tarihinde “Belediyecilik Derneği” kuruldu. 1580 sayılı kanunun çıkarılmasından 18 yıl sonra, 1948’de 5237 sayılı “Belediye Gelirleri Kanunu” çıkarıldı. İlk derli toplu belediye gelirleri kanunu olan bu kanun 30 yıldan fazla yürürlükte kaldı. Kanun belediye gelirlerini düzenlemekle beraber, uygulamada merkezi iktidarlar gelirleri merkezde toplayıp, sonra dağıtmayı tercih ettiğinden, belediyeler ihtiyaç duydukları kaynakları hiçbir zaman kontrol edemediler ve merkezi hükümete bağımlı oldular. Bu nedenle de, sürekli borçlanma yolunu tercih ettiler. Yıllar içinde borçlar birikince de, belediyeler lehine mali reformlar yapmak yerine belediyelerin borçlarını devletin üstlenmesi ya da ertelenmesi yoluna gidildi (Gökaçtı, 1996).

Demokrat Parti’nin (DP) iktidarı aldığı 1950 yılından önce, henüz Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarda iken, 1948’de belediyelerin çarpık yapılaşmayı, gecekondulaşmayı önlemesi için 5218 sayılı yasa çıkarıldı. Yasa, belediyelerin kent içinde arsa üretmelerini amaçlıyordu. Bunun uygulamaları Ankara Yenimahalle’de yaşandı. 10 yılda 20 eşit taksitte arsa paralarının ödenmesi planlandı ve Emlak Bankası’ndan % 5 faizle kredi kullandırıldı. Ancak, bu uygulama ülke geneline yaygınlaştırılmadı (Tekeli, 1978).

Menderes Dönemi Belediyeciliği

1950 yılına kadar tek parti yönetimi egemendi. Pek çok büyük şehirde (örneğin İstanbul’da) valiler, belediye başkanlığını da üstlenmişlerdi. 1950-1960 arasında DP’nin iktidar olduğu dönem, kentlere göçün hız kazandığı bir dönemdir. Bu, kentlerin etrafının gecekondularla kuşatılmaya başlamasıyla sonuçlandı. Sonuçta belediyeler hızlı kentleşmeye yenik düştüler (Geray, 1990). Bu dönemde, ülkeyi ve kentleri yönetenlerin hayali, kentlerin fabrika bacalarıyla donatılması ve vızır vızır işleyen limanlardı. Kentlerin imarı, yeni yollar ve binalar yapılması hız kazandı. Örneğin İstanbul’da A. Menderes bu işin öncülüğünü yaptı, bizzat yıkımların başında durdu. Tarihsel doku yok edildi. Bu işin öncülüğünü yapanların muhafazakar değerlere sahip olmaları, tarihsel değerlere sık sık gönderme yapmaları da ilginç bir çelişkidir.

İstanbul’un iki bin yıllık tarihsel mirasını göz ardı eden DP yönetimi, İstanbul’da önce kat mülkiyetine izin vererek, daha sonra da sanayiye bu bölgede kurdurarak, kırsal nüfusu İstanbul’a doğru harekete geçirdi. Buna Menderes’in 1956’da başlattığı imar seferberliği eklenince, İstanbul ikiye katlanan nüfusunun altında ezilmeye başladı. Devrin ekonomik tercihi olarak karayolu ve otomobil benimsenip, dönemin tek toplu ulaşım aracı olan tramvaylar da otomobillere yer açmak amacıyla dışlanınca, çarpık kentleşmeye çarpık taşımacılık da eklendi.

Bu gelişim sürecinde ihtiyaçlara cevap vermek için de yeni yollar yapılmaya çalışıldı. Bunun için de büyük bir yıkım politikası benimsendi. Öyle ki, adına “Aksaray muhacirleri” denen bir kesim oluştu ve yıkılan ev ve işyeri sayısı 7000’i aştı. Bunların istimlak paraları zamanında ödenemedi ve büyük sıkıntılar yaşandı (Gökaçtı, 1996). Vatan ve Millet caddelerinin açılması sırasında yok edilen tarihi eserler arasında şunlar sayılabilir: Şirment Çavuş Camii ve Türbesi, Oğlanlar Tekkesi, Tevekkül Hamamı, Yusuf Paşa Çeşmesi, Çakırağa Camii ve Çeşmesi, Katip Çelebi Mezarı, Mimar Ayas Camii, İbrahim Ağa Mescidi, Revani Çelebi Mescidi (Gökaçtı, 1996)... Halbuki DP iktidarı, kente merkezindeki tarihi dokuyu yok edeceğine, burayı koruyup, kent çevresindeki alanlarda büyümeyi ve genişlemeyi sağlayabilirdi. İmara ve yapılaşmaya açılmış alanlarda büyüme sağlansaydı, tarihi dokuda bu tahribat yaşanmazdı.

Yakın yıllara kadar (özellikle Özal dönemi hatırlardadır) hükümetler, yerel seçimlerde iktidarda olmanın avantajıyla hizmet yarışına girmekte ve halka aba altından sopa göstermekte, iktidarla uyumlu bir belediyenin (iktidar partisinden belediyenin) halka daha çok ve iyi hizmet götüreceği dile getirmektedir. Bu, yerel yönetimlerin iktidarlara ne ölçüde (kaynak vs. açısından) bağlı olduğunu gösterdiği gibi, günümüzde bile hâlâ yerel yönetimlerin merkezi yönetimin bir uzantısı olarak görüldüğünün bir göstergesidir.

1950’li yıllarda başlayan ve 1970’li yıllarda hız kazanan kentleşmenin getirdiği ve biriktirdiği ağır sorunlar, kentleri ülke gündeminin merkezine taşıdı.

1960-1980 Dönemi ve Sosyal Demokrat Belediyecilik (1973-1980)

Tek parti dönemi için demokratik katılımın yüksek olduğunu söylemek mümkün olmamakla beraber, şehirler belli bir disiplin altında belediye hizmetleri bakımından modernleştirilmeye çalışıldı ve bu konuda önemli adımlar da atıldı. 1950’li yıllarda Türk belediyeciliği bu yanını da kaybetti ve ciddi bir vizyonsuzlukla karşı karşıya kaldı.

1960 sonrası dönemin en önemli adımlarından biri 27 Temmuz 1963 tarihli ve 307 sayılı kanundur. Daha önceleri belediye meclisi tarafından seçilen belediye başkanlarının bu yasa ile, doğrudan, serbest ve nispi temsil esasına dayanan bir seçimle göreve gelmeleri kabul edildi.

1960 sonrasında belediyelerin mali açıdan zayıflamalarının üç nedeni vardır:

- (1) Anayasa Mahkemesi’nin yapılan itirazlar sonucu bazı belediye gelirlerini iptal etmesi,
- (2) merkezi yönetimlerin belediyelerin gelir kaynaklarını ellerinden alıp, kendine gelir kaynağı haline getirmesi,
- (3) 1960 sonrası gelişen sendikal hareket sonucu, işçi ve memur haklarındaki yükselme sonucu bunlara ödenen ücretlerdeki artışın etkisi (ayrıca partizanca kadrolaşmalar sonucu çalışan sayısındaki ciddi artış ve bunun getirdiği büyük mali külfet) (Gökaçtı, 1996).

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, 1973-1980 dönemi, Türkiye belediyeciliğinin tarihinde bir dönüm noktasıdır. 1950’lerde başlayan ve 1970’lerde hız kazanan, kentlere yönelik yoğun göç ve buna paralel olarak ortaya çıkan gecekondulaşma, kentlerin çehresini tamamıyla değiştirmişti. “Ortanın Solu” politikasının benimseyen CHP’nin bu kesimlerin oylarını alarak yerel yönetimlerde iktidar olması yepyeni bir belediyecilik anlayışı başlattı: sosyal demokrat belediyecilik.

Türkiye’de kırsal kesimden kentlere yönelik göçü iki döneme ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi 1980’e kadar olan dönemdir. Bu göçler isteğe bağlı/iradi göçlerdir. Büyük kentlere iş bulmak, sosyal ve ekonomik nedenler, daha bir eğitim imkanı gibi nedenlere dayanır. Kente entegrasyonda isteklidir. Örneğin 1980’e kadar İstanbul Karadeniz’den yoğun bir göç almıştır. Bunlar CHP içinde de aktif ve etkin politika yapmışlardır (A. Topuz, O. Eyüpoğlu gibi). 1980 sonrası göçler ise, iradi değil, zorunlu göçler grubuna girer. Kente göçte, güvenlik ve ekonomik nedenler ağır basar. Etnik ve mezhep kimliği belirgindir. Kente entegrasyonda 1980 öncesindekiler gibi istekli değildir. İçe kapalı, gettosal bir nitelik taşır. CHP, 1980 öncesindeki göç dalgasının kitlesel desteğini sağlarken, 1980 sonrasındaki göç dalgasının kitlesel desteğini (Aleviler hariç) sağlayamamıştır.

1973 yerel seçimleri ile birlikte ilk kez İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirler sosyal demokratların eline geçti. Bunda izlenen politikalar sonucu gecekonduların kazanılmasının etkisi büyüktü. Sosyal demokratların güçlü bir merkezi hükümet oluşturamamaları yerel yönetimlere kaynak aktarılmasına, sorunlarına köklü bir çözüm getirilmesine engel oldu (Bu dönemde belediye başkanları sık sık Ankara’ya borç istemeye gidiyor, çalışanların maaşlarını ödemekte zorlanıyordu). Bu dönemde, 1978’de CHP hükümetinin Yerel Yönetimler Bakanlığı kurması da sorunları çözmedi. Türkiye tarihinin ilk ve tek Yerel Yönetimler Bakanı M. Özdemir, kendi belediye başkanlarıyla kavgalıydı o dönemde.

1973-1980 arasında İzmir’de İ. Alyanak; İstanbul’da A. İsvan (1973-1977) ve A. Kotil (1977-1980); Ankara’da V. Dalokay (1973-1977) ve A. Dinçer (1977-1980) parti örgütlerinin desteği ile, önseçimle aday oldular. Kitlesel bir destek de sağlayarak başarılı belediyecilik uygulamaları yaptılar. Metro için çalışmalar, toplu taşımacılık, tercihli yollar, kültür ve sanata destek, kitap kampanyaları, deniz kıyılarının halkın kullanımına açılması, halk plajları, tarihi eserlerin restorasyonu (İstanbul’da Turing’le yapılan anlaşma ile köşk ve sarayların restorasyonu), TANSA’lar, ekmek fabrikaları... Bu dönem belediyeleri öncekilerden zihniyet olarak tamamıyla ayırıyorlardı. Temel felsefeleri, demokratik, üretici, tüketimi düzenleyici, kaynak yaratıcı, işbirliği ve dayanışmayı temel alan belediye idi.

Ekonomik bunalım ve güvenlik olaylarının dorukta olduğu bu dönemde belediye hizmetlerinin yürütülmesinde büyük zorluklar da yaşanıyordu. Ancak, her şeye rağmen, %50-60’lar civarında alınan oylarla kazanılan bu belediye başkanlıklarında CHP’li belediye başkanları başarılı oldular ve “unutulmaz” belediye başkanları olarak tarihe geçtiler. Bu dönemde yerel yönetimlerdeki başarılar, genel seçimlerdeki başarıları da destekledi. 1989 döneminde ise, bunun tersinin olduğunu söyleyebiliriz (Göymen, 1990).

1980 Sonrası Belediyecilik

12 Eylül askeri müdahalesi ile birlikte, belediyecilik anlayışında bir dönem kapandı, yeni bir dönem başladı. Anavatan Partisi (ANAP) tarzı belediyeciliğin, “işbiririci” belediyeciliğin egemen olduğu bu dönem belediyeciliği, tarz olarak Menderes dönemi belediyeciliği ile benzerlikler taşımaktadır.

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biri, 27 Haziran 1984 tarih ve 3030 sayılı büyükşehir belediyelerine ilişkin yasal düzenlemedir. Söz konusu dönemde büyükşehir belediyesi örgütlenmesi ve belediye gelirlerinin artırılması, belediyelerinin ekonomik olarak rahatlamalarını sağlamıştır.

1980 sonrası döneme damgasını vuran iki tarz belediyecilik anlayışından söz edilebilir:

a. ANAP belediyeciliği (1984-1989)

b. Milli Görüş belediyeciliği (1994’ten itibaren)

1989 yılında yapılan yerel seçimlerde Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) başarılı oldu, ama aynı başarının belediye yönetiminde gösterilebildiğini söylemek zor.

CHP’nin bugün yerel seçimlerde başarılı olması izleyeceği politikalara bağlıdır. 3 Kasım 2002 genel seçimleri göstermiştir ki, CHP, kent merkezinden, üst gelir gruplarından oy alan bir partidir. Alt gelir gruplarından, varoşlardan aynı ölçüde oy alamamaktadır (Alevi oyları hariç).

Örneğin İzmir’de Alsancak, Göztepe, Güzelyalı, Mavişehir gibi yörelerde oyları % 50-60 civarında iken, Kadifekale’de % 6’dır. 1980 öncesinde varoşların oylarını alabilen CHP, bugün bu oyları alamamaktadır. Bunda parti politikalarının yanı sıra, varoşlardaki insan yapısının (iradi göçten çok zoraki göçün ve etnik kimliğin ön plana çıkması) farklı olmasının da etkisi büyüktür.

AVRUPA BİRLİĞİ PENCERESİNDEN YEREL YÖNETİMLER

Devlet yönetimi söz konusu olduğunda, iki temel örgütlenme biçimi vardır: üniter ve federal devlet örgütlenmesi. Federal yapıli devletlerde, federe devletler kendi sınırları içindeki tüm kamusal hizmetleri üstlenmişken federal boyutta bir kamu hizmeti paylaşımı tartışması yaşanmamaktadır. Yetki ve görev paylaşımı anlamında bir sorun yoktur. Fakat asıl sorun üniter yapıli devletler içinde, merkezi yönetimle genelde onun vesayeti altında hizmet gören yerel yönetimler arasında yaşanmaktadır. Yine az nüfuslu ve küçük bir coğrafyaya ait olan devletler için, hizmetlerin merkezden görülmesi konusunda pek sıkıntı yaşanmazken, çok nüfuslu, geniş bir coğrafyaya, çok fazla etnik, ekonomik, kültürel ve sosyal farklılıklara sahip olan devletlerde Merkez-Yerel hizmet, görev ve yetki paylaşımı oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu anlamda uluslararası kurum/ kuruluşlar, birlikler ve güçlü ülkeler geliştirmekte olan ülkelere yol haritaları sunmakta, en etkin ve verimli yönetim modelleri için çeşitli platformlar oluşturmaktadırlar.

Avrupa Birliği’ni oluşturan ülkeler yerel ve bölgesel yönetim sistemleri açısından başlıca iki küme oluşturmaktadırlar: Daha profesyonel ve bürokratik yerel yönetim yapılarına sahip Kuzey ülkeleri (Danimarka, İsveç Norveç, Britanya, İrlanda, Hollanda, Almanya) (Aktaran Arıkan, 2004, 39) ve daha dağınık, zayıf ve müşteri (clientelistic) yerel yönetimlere sahip Güney ülkeleri (İspanya, Fransa, Yunanistan, Portekiz, İtalya) (Scott, 2002). İrlanda dışındaki Kuzey Avrupa ülkelerinde oldukça ileri düzeyde özerk bir yerel ve bölgesel yönetim geleneği bulunmaktadır. Yüksek meşruiyete sahip, homojen ve etkin (efficient) yerel ve bölgesel yönetimler, bu durumun doğal sonucu olarak da yasal statüsü yüksek, büyük ve kaliteli örgütlere sahiptirler. Eğitim, konut, ulaşım gibi refah devletine özgü hizmetlerin tümünü değilse de büyük bölümünü kapsayan geniş bir yetki ve sorumluluk alanları vardır. (Aktaran Arıkan, 2004, 38).

Avrupa Birliği’ni oluşturan ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin bütünleşme süreci içinde geçirdikleri dönüşümün niteliği ve bu dönüşümün dinamikleri Türkiye’de gerçekleştirilmek istenen kamu yönetimi reformunu değerlendirebilmek açısından da önemli ipuçları sağlamaktadır. Zira bütünleşme sürecinin Avrupa yerel yönetimleri üzerinde oldukça önemli etkileri olduğu görülmektedir. Bu süreç içinde yer alan ülkelerin idari ve politik sistemlerinin olduğu gibi, yerel ve bölgesel yönetimlerinin de belirli dönüşümler geçirdiği ve yeniden biçimlendiği gözlenmektedir. Birliğin getirdiği düzenleyici kurallar, özellikle de yapısal fonlara ilişkin olanları kamu sektörü ve yerel yönetimleri doğrudan etkilemektedir. Daha dolaylı bir etki ise çeşitli alanlarda politika, yasa ve düzenlemelerin uyumlulaştırılması konusunda gözlenmektedir; personel yönetimi, çevreye ilişkin konular veya tüketici ile ilgili ilkeler gibi. Üçüncü dereceden olarak tanımlayabileceğimiz bir diğer etki ise bütünleşme ve küreselleşme süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçlere bağlı olarak gerek yerel ticaret ve sanayi gerekse de yerel yönetimler kendilerini daha yarışmacı bir ortamda bulmaktadırlar. Bu yeni teknik,

kurumsal ve politik çevreye uyum sağlayabilmek için yerel yönetimler, yeni politika alanları, işbirliği yapılabilecek potansiyel ortaklar bulmak, yapısal değişiklikler, kamu yönetiminin çeşitli kademeleri arasında işbölümü ve yerel, bölgesel ve merkezi politikalara (Aktaran Arıkan, 2004, 41) uyum sağlamalarına olanak verecek dönüşümleri gerçekleştirmek zorundadırlar. Birlik kurumlarıyla üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimleri arasındaki ilişkiler açısından Maastricht Antlaşması (1992) ve 1996 hükümetlerarası konferansı belirleyici olmuştur. Maastricht Antlaşması öncelikle "yerindenlik"(subsidiarite) ilkesine vurgu yapmaktadır. Öne çıkan bir diğer dönüşüm eğilimi ise bölgesel politikalarından kaynaklanmaktadır ve bu dönüşümde üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin kendi aralarında kurdukları ve geliştirdikleri ilişkiler de kayda değer bir itici güç oluşturmaktadır (Aktaran Arıkan, 2004, 42).

AB mevzuatı içerisinde “yerel yönetimler” konusunda, “subsidiarite” (hizmette yerellik, yerindenlik) kavramı üzerinde durmak yerinde olacaktır. En genel anlamda, hizmet sunumunda yerel’e öncelik (Kaya, 2003, 44) ya da her yönetim faaliyetinin etkin olarak görülebileceği en alt yönetim düzeyinde yürütülmesi anlamına gelmektedir (Türkiye Belediyeler Birliği ve GAP, 2005, 85). Yönetimin tüm yapısal ve işlevsel boyutlarıyla birlikte (karar ve yürütme organlarının seçimi, hizmetlerin birincil üstlenicisi olmaları, kaynak yaratabilme kabiliyetlerinin artırılması) halka yaklaştırılmasını amaçlayan bu ilkede (Arıkboğa, 1998, 19), gerek üye devletler gerek üyelik sürecinde olan bazı devletlerde farklı gerekçelerle çekinceler olabilmektedir.

“Yerindenlik” ilkesinin hayat bulabilmesi, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki görev ve hizmet paylaşımı faktörüne bağlıdır. Merkezi yönetimi yerel yetki, görev ve sorumluluk devrettikçe “yerindelik” ilkesinin etkin bir şekilde gerçekleşebilme olanağı artmaktadır. Bu nedendir ki, AB devletleri; Birliğin merkezîyetçi eğilimlerinden, diğer yandan da ulusal devletlerin egemenlik haklarını korumak istemelerinden kaynaklanan sorunlardan korkmaktadırlar. “yerindelik” ilkesinin temel prensiplerinden olan, “bir görevi ilgili yönetim birimi yerine getiremiyorsa bir üst yönetime devredecektir” ilkesi, aşağıdan yukarıya bir paylaşım ya da devir öngörmektedir denilebilir (Eryılmaz, 2003, 80). Bu ilke uyarınca, doğrudan yetkisine girmeyen alanlarda AB, ancak öngörülen eylemin amaçlarının üye devletler tarafından gerektiği şekilde gerçekleştirilemeyeceği ve söz konusu eylemin boyutları ve etkileri itibarıyla kendisi tarafından daha iyi yerine getirilebileceği durumlarda harekete geçebilmektedir. Aksi takdirde söz konusu eylem; ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde, üye devletler tarafından gerçekleştirilmektedir. Subsidiarite terimi için, yetki ikamesi, ikincillik, yerindenlik gibi terimler de kullanılmaktadır (DPT, 2004, 42-43).

Yukarıda bahsi geçen kuşkuyla ilgili son olarak denilebilir ki; güçlü ve birleşik bir Avrupa’nın, yerel birimler özellikle bölge yönetimleri ve federe birimlerin sahip oldukları yetkilerin Brüksel’de Birlik’e aktarılması yoluyla yerel birimleri zayıflatacağı ve hatta ortadan kaldıracacağı korkusu, Avrupa çapında, Birlik, ulusal devlet ve yerel birimlerden (bölgeler ve belediyeler) oluşan bir federal yapının kurulması düşüncesinin gelişmesini ve yukarıda sözü edilen iki kuralın (subsidiarite (yerellik) ilkesi ve Bölgeler Komitesi) Antlaşmaya konulmasını sağlamıştır (Keleş, 2006, 83).

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin oldukça önemseydiği “yerindenlik ilkesi”, esasen, güney Avrupa-kuzey Avrupa yönetim yapılarının birbirine yaklaştırılmasını hedeflemektedir. Nitekim bu yolda birçok Avrupa ülkesinde gerekli adımlar atılmıştır. Kimi ülkelerde oluşturulan (Belçika örneği) bölge yönetimleri, siyasi iktidarın merkezileştirilmesi eleştirilerinin

hedefi de olabilmıştır. Türkiye’deki yeni büyükşehir belediye yasası da benzer noktalardan eleştirilmiştir. (Aktaran Arıkan, 2004, 39).

Güçlü bir merkezi yönetim geleneğine sahip olan Fransa ise, 2003 değişiklikleri ile “adem-i merkeziyetçiliği”, üniter yapılı devlet ilkesi aleyhine, Anayasal güvenceye almış ve yerel meclisleri toplantıya çağırarak amacıyla dilekçe verme hakkı gibi doğrudan demokrasi kurumunu geliştirmeye yönelik uygulama yöntemlerini kabul etmiştir (Eliçin, 2003).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, Yerel Yönetimler alanında gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi hedeflenen değişimleri anlamak için özellikle AB’nin bu alandaki çalışmalarına bakmak yerinde olacaktır. AB’nin hem üye hem de üye olmayı hedefleyen ülkeler için, Yerel yönetimlerin görev, yetki ve hizmet sorumlulukları konusunda çeşitli dönemlerde yayınladıkları Yeşil Kitap (Green Papers), aday ülkelerin sadece AB müktesebatını iç hukuka aktarmakla yükümlü olmadıkları, aynı zamanda müktesebatı etkin bir biçimde uygulamalarını sağlayacak idari kapasiteyi oluşturmaları gerektiğini vurgulayan ve müktesebatın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için üyelik öncesi özellikle dikey (sektörel) idari kapasite ile üyelik sonrası ise yatay (genel) idari kapasitenin geliştirilmesini amaçlayan, Aralık 1995 tarihinde gerçekleşen Madrid Avrupa Hükümet ve Devlet Başkanları Konseyinde imzalanan, SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries-Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek için Destek) ve 15.10.1985 tarihinde imzaya açılan Türkiye’nin de 09.12.1992 tarihinde taraf olduğu fakat Fransa, Belçika, İrlanda, Slovakya parlamentoları tarafından henüz onaylanmamış Yerel Yönetimler Özerklik Şartı oldukça önemli yer teşkil etmektedir.

Araştırma konusu odağından uzaklaşmamak ve konuyu uzatmamak adına, SIGMA ile benzer hedefleri içeren ve daha kapsayıcı olması dolayısıyla AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartına değinilecektir.

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, AB’nin yerellik konusuna yönelik uygulamaları konusunda temel başvuru kaynağı niteliğindedir. Yerel yönetimlerin hakları mevcut kanunlar çerçevesinde güvence altına alınırken, bu idarelerin kendilerine verilen görevleri istenilen düzeyde yapabilmeleri için yeterli mali kaynakla desteklenmiş olmaları genel ilkeler arasında yer almıştır (UNDP&TESEV, 2005, 94).

AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartı kapsamında, en temel olarak şu eksenler etrafında toplanılmaktadır:

- Özerklik tanımı ve özerkliğin yasa ya da anayasa ile garanti altına alınması,
- Yerel yönetimlerin yetki ve görevleri (madde 3,4 ve 5),
- Yönetim serbestliği
- Yönetim araçları

Özerklik tanımı ve özerkliğin yasa ya da anayasa ile garanti altına alınması: Yerel Özerklik Şartı, "kuralların yasalarla belirlenmesi" üzerinde ısrarla durmaktadır. Alain Delcamp’a göre bunun başlıca iki anlamı vardır; birincisi özerkliğin bağımsızlık anlamı taşımadığının altını çizmektedir. Zira yerel yönetimlerin eylemleri, sınırları iyice tanımlanmış bir kanuni düzene uygun olmalıdır. Ne var ki seçilmiş bir özerk yapıya (yerel yönetim) empoze edilecek kuralların devletin tümünü temsil eden bir otorite tarafından, yani parlamento tarafından konması gerekir.

Eğer demokrasi hukuka saygı ile başlarsa hukuk da demokratik ve kamu önünde gerçekleşen çoğulcu bir tartışmadan doğmuş demokratik kurallara göre tanımlanmalıdır (Aktaran Arıkan, 2004, 46). Nitekim Birlik üyesi ülkelerin büyük bir bölümünde denetime ilişkin hükümler de anayasada yer almaktadır. (örnek olarak: 1953 tarihli Danimarka Anayasası’nın 82. maddesi, İzlanda Anayasası’nın 76. maddesi) “Yerel yönetimlerin yetki ve görevleri (madde 3,4 ve 5): Yerel Özerklik Şartı’nın "doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan meclis" (madde 3/2) ilkesi açısından, üye ülkelerde önemli bir sorun bulunmamaktadır. Buna karşın il meclislerini dolaylı seçim (2. derece) ile oluşturan İspanya, bu maddeye çekince koymuştur. Her ne kadar bu çekince ilkenin özüne aykırılık taşımaya da örneğin Yunanistan, 1994’te gerçekleştirdiği değişiklikle il yönetimlerini doğrudan seçmeye başlamıştır. Türkiye’de ise büyükşehir belediye meclisi üyeleri dolaylı seçim yoluyla oluşturulmaktayken, 5216 sayılı kanunla, yerel yönetimlerin meclislerinin doğrudan seçim yoluyla oluşturulması, genel bir ilke haline getirilmiştir.

Yerel Özerklik Şartı’nın 3-2 maddesinde yer verilen doğrudan demokrasi ilkesi, halen üye ülkelerin yasal mevzuatlarında sınırlı bir yer tutmaktadır. İspanya, dilekçe hakkı ve halk eylemine; Portekiz kent konseylerine yer vermektedirler. Avusturya Anayasası’nın 117-2. maddesi doğrudan demokrasi ilkesine ayrılmıştır. Almanya Länder’leri de bu konuya sınırlı da olsa yer vermektedirler. Türkiye’de ise, belediye ve büyükşehir belediye yasalarında da belirtildiği gibi kent konseyleri oluşturulması, hemşeri hukuku, katılım ve bilgi alma hakkına ilişkin maddeler gösterilecek iyi örneklerdir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, Md. 76-77).

Yönetim serbestliği: Görev ve yetkilerini serbestçe yerine getirmek, yasal güvencenin en önemli unsurudur. Avrupa ülkelerinin pek çoğunda yerel yönetimlerin bir bütün olarak geçici olarak görevden alınmalarına (Avusturya, Yunanistan, Luxemburg, Türkiye) veya feshine (Almanya, Kıbrıs, İspanya, İtalya, Portekiz ve Türkiye) olanak veren hükümler bulunmaktadır. Avrupa Konseyi’nin raporuna göre (Aktaran Arıkan, 2004, 47) görevden almanın en sık görüldüğü ülke Türkiye’dir. İkinci durum ise en fazla İtalya’da görülmektedir.

Yerel Özerklik Şartı’nın 8. maddesi ise denetime ilişkindir. Avusturya, Yunanistan ve Hollanda bu maddeye çekince koyarak denetimin yasallık denetimi ile sınırlandırmasını istemişlerdir. Nitekim Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin genel eğilimi, yerindelik denetimini terketmek yönündedir. Yerindelik denetimini koruyan ülkelere Avusturya, Kıbrıs, İtalya, Luxembourg, Hollanda ve Türkiye’dir. Hollanda daha sonra bazı iyileştirmelere gitmiş, Yunanistan ise daha sonra denetim sisteminde köklü bir değişiklik gerçekleştirmiştir (Aktaran Arıkan, 2004, 48). Türkiye bu yolda her ne kadar iyileştirmelere gitmek istese de, üniter yapıya devlet biçimi nedeniyle, hakimlerin algılarıyla istenilmeyen noktalara gidebilecek olan bu denetim türü, etkin bir şekilde işletilememektedir.

Yönetim araçları: Personel ve finansman, yerel özerkliği olanaklı kılmak için gerekli yönetim araçları olarak öncelikle öne çıkmaktadırlar. Bu konuda en önemli güçlük, serbest yönetim ile personelin çıkarlarının bağdaştırılmasıdır (Aktaran Arıkan, 2004, 49). Bu konuda birbirinden oldukça farklı rejimlerin bulunduğu gözlenmektedir. Yunanistan, Luxemburg ve Portekiz kadro sistemini tercih ederken, İskandinav ülkeleri sözleşme sistemini kullanmaktadırlar. Almanya ise karma bir sisteme sahiptir. Kullanılan model ne olursa olsun, personel konusu yerel yönetimlerin serbestliklerinin en sınırlı olduğu alanlardan birisidir.

İsveç Örneği

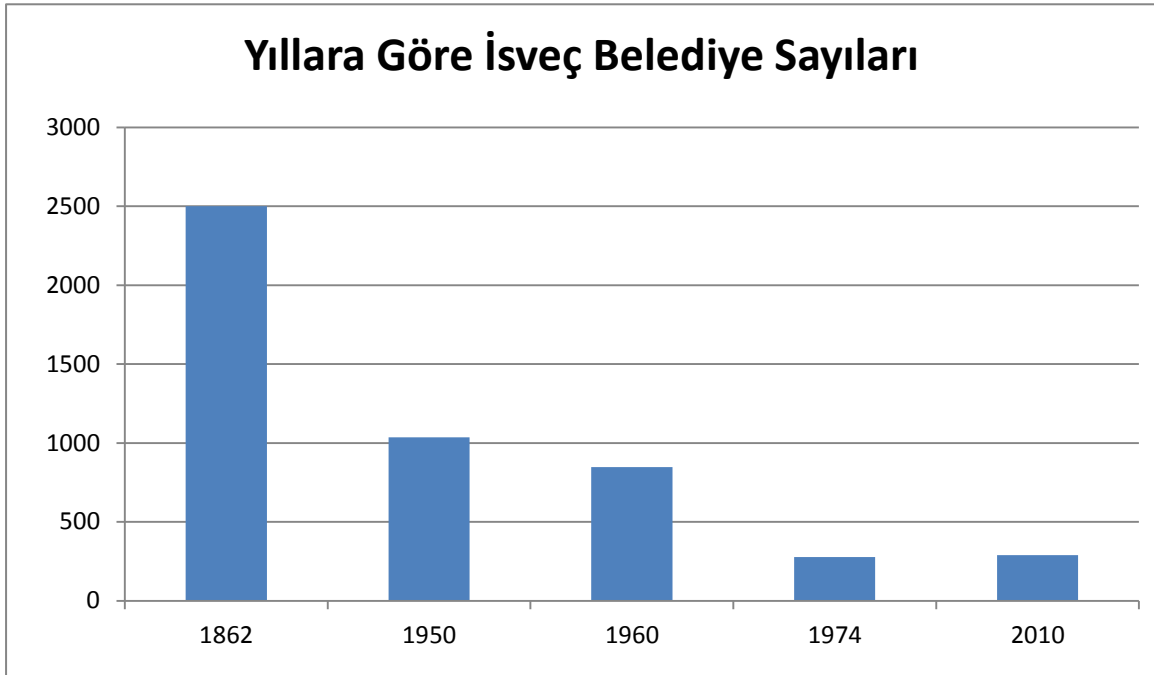
İsveç yerel yönetimlerinin köklü bir geçmişi vardır. Çiftçi ve kilise (cemaat) toplantıları ile başlayan katılımcılık, 1862 yılında çıkarılan Yerel Yönetim Yasası ile resmi tarihe giriş yapmıştır. Daha sonraları, şehirlere ve kırsal belediye bölgelerin sosyal ve ekonomik içerikli sivil görevlerin verilmesi ile Bölge Meclisleri kurulmuştur. İkinci Dünya savaşı sonrasında, refah devleti anlayışı döneminde özellikle 1960-1970 yılları arasında, belediyelerin birleştirilmesi gündeme gelmiştir (SALAR, 2008). Şu anda kullanılan Yerel Yönetim Yasası 1992’de kabul edilmiş yasadır. Bu yasa, Belediye ve Bölge Meclislerinin görevlerini tanımlamaktadır (SALAR, 2008). Belediye ve bölge meclislerinin görev ayrımı bölgesel ve yerel demokratik seviyeleri ve bunların sorumluluklarını belirlemektedir. Aynı zamanda bu yapı, İsveç Parlamenter sisteminin de bir özeti mahiyetindedir. Bu anlamda, İsveç anayasasına göre, hükümetin (devletin) aracı olarak yerel yönetimler;

Madde 1: İsveç Demokrasisi (...) temsili, parlamenter politika ve yerel öz-yönetim yolu ile yapılacaktır...

Madde 2: İsveç Belediyeler ve Bölge Meclislerine sahiptir. Bu yerel birimler içinde “karar alma gücü” seçilmiş meclislerdedir.

Aşağıdaki tablo 1862’den 2010 yılına kadar Belediye sayılarındaki değişimi göstermektedir. Tabloda da görüldüğü üzere, 1862 tarihli yerel yönetim yasasından bu yana, belediye sayılarında sürekli bir düşüş yaşanmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, oransal anlamda en büyük düşüş, ikinci dünya savaşından sonra, refah devleti anlayışı döneminde, 1960-1974 yılları arasında gerçekleşmiştir. Tek artış, çeşitli demografik ve demokratik gerekçelerle 1974-2010 yılları arasında küçük bir oranda gerçekleşmiştir.

Tablo 1:Yıllara Göre İsveç Belediye

Kaynak: Atsted, Local Self Government (İsveç Öz Yönetimleri), 2010.

AB tam üyeliği yolunda müktesebat uyumlaştırma sürecine uygun olarak, değişim ve dönüşüm aşamasında olan Türkiye’nin, kendisi gibi üniter yapıya ve köklü bir demokratik geçmişe sahip İsveç’in Belediye değişim sürecine benzer bir gelişim sergilemesi umut verici görülmektedir. Kırsal alan ya da Yerel yönetimler sınırları dışında yaşayanları ayrı tutmak kaydıyla, İsveç nüfus, coğrafi alan ile Belediye sayısının oranı ile Türkiye’nin oranı bir birine yakın çıkmaktadır. Yaklaşık 75 milyon nüfusu olan Türkiye’de 2014 seçimleriyle birlikte 1397 belediye var iken, 9 milyon nüfusu olan İsveç’te 290 Belediye yönetimi mevcuttur. İsveç’te tüm nüfusun belediyelere oranı 30.000 dolaylarında iken, Türkiye’de bu oran 53.000 dolaylarındadır.

İsveç 450.000 km² üzerinde yaşayan yaklaşık 9 milyon nüfuslu bir ülkedir. Avrupa’daki en seyrek nüfuslu ülkelerden bir tanesidir. Nüfusun büyük çoğunluğu genelde güney kesimlerde yaşamaktadır. Kırsaldan kentlere doğru bir hareketlilik ile birlikte bölgesel anlamda demografik ve ekonomik anlamda büyük bir farklılık mevcuttur. Bu yapının İsveç refah sistemi üzerinde etkisi vardır.

En uzun güney-kuzey mesafesi 1572 km, doğu-batı mesafesi ise 499 km olan İsveç’in en büyük üç Belediyesi; 810.000 nüfuslu ve başkent olan Stockholm, 500.000 nüfuslu olan Göteborg ve 287.000 nüfuslu olan Malmö’dür.

Bölgelerin ortalama nüfusu 424.000’dir. En geniş Stockholm bölgesinin nüfusu 1.981.000 iken en küçük bölge olan Gotland’ın nüfusu 57.000’dir (Annual County Council Statistics, 2008, Statistics Sweden) (SALAR, 2010).

Türkiye’de her 4 yılda bir yapılan genel ve genel seçimi takip eden yılda da yerel seçimler var iken, İsveç’te hem genel hem yerel seçimler 4 yılda bir aynı günde yapılmaktadır. Türkiye’de yerel seçimlerde, vatandaşlar, Belediye (varsa büyükşehir) başkanlığı, Belediye meclis üyeliği, il genel meclisi ve muhtarı seçmek için Siyasi partilere oy kullanırken, İsveç’te vatandaşlar Siyasi Partileri kendilerini şu üç siyasi mecliste temsil etsinler diye seçmektedirler: Belediye, İl Meclisi veya Bölgesel Meclis ve son olarak Ulusal Meclis (Riksdag).

Türkiye’de aşırı merkezîyetçiliğin (son gelişmelerin belirsizliğinden dolayı mevcut durum ele alınmakta) var olması dolayısıyla, yerel seçimlerin genel seçimlerden bir yıl sonra yapılması, yerel tercihleri önemli düzeyde baskı altına alabilmekte ve yönlendirebilmektedir. İsveç’te genel ve yerel seçimlerin aynı anda yapılması, gizli yönlendirme etkisi de denilebilecek baskı unsurlarını ortadan kaldırmaktadır, denilebilir.

Belediye ve İl meclisler ya da bölgesel meclislerde oy kullanma hakkına sahip olabilmek için, 18 ya da üstü yaşta ve o belediye sakini olmaları gerekmektedir. Yerel ve bölgesel seçimlerde İsveç vatandaşlığı bir zorunluluk değildir, fakat en azından İskandinav ülkeleri vatandaşı, AB vatandaşı ya da son 3 yıl için İsveç’te oturma izni almış olmaları gerekmektedir (Astedt, 2010). Türkiye’de ise 18 yaşını doldurmuş her Türk vatandaşı (kanunda istisnası belirtilmişler hariç) oy kullanabilmektedir.

İsveç yönetim sistemi içinde toplamda, 45,000 seçilmiş temsilci yer almaktadır. Bu temsilcilerin çoğunluğu kısmi-zamanlı (part-time) politikacılardan oluşmaktadır. Artan profesyonelleşme ile tam-zamanlı politikacı sayısında artış yaşanmaktadır. Kısmi-zamanlı politikacıların temel prensibi; uzun siyasi kariyer, düşük ciro, emeklerinin karşılığı ise; gelir kaybı için telafi edici ödeme’dir (SALAR, 2008). Çünkü her bir kısmi-zamanlı politikacı, başka bir işle de meşgul

olmaktadır. Politika yapmaya harcadığı ve kendi özel işinden fedakarlık yaptığı düşünülen oran, gelir kaybı için telafi edici ödeme olarak, o politikacıya yapılmaktadır.

İsveç Parlamentosu 349 üyesi ile Siyasi olarak üstün karar mekanizmasıdır. İsveç demokratik sistemi üçlü bir yapıya sahiptir: Yerel boyutta 290 belediye, bölgesel boyutta 21 bölge ya da il yönetimi ve ulusal boyutta 349 üyeli parlamento yer almaktadır. Parlamento kendi içinde, ulusal düzeyde hükümet, bölgesel düzeyde il yönetim kurulları ve yerel düzeyde yetkili makamlarla hayat bulmaktadırlar.

İsveç’te 290 Belediye, 18 İl ve 2 Bölge (Västra Götaland and Skåne) yönetimi mevcuttur. Tüm bu yönetim kademeleri arasında hiyerarşik bir yapı mevcut değildir. Her birisinin farklı faaliyetler için farklı sorumlulukları ve öz yönetimleri mevcuttur. Sadece Gotland (Baltık denizi içinde Ada) bölgesinde, Belediyeler İl meclisleri gibi sorumluluklar ve görevler üstlenmektedir. Kullanılan Yerel Yönetim Yasası 1992’de kabul edilmiş yasadır. Bu yasa, Belediye ve İl meclislerinin görevlerini tanımlamaktadır. Türkiye açısından; gerek Büyükşehir gerek belediye gerekse İl genel meclisleri arasında hiyerarşik bir yapı söz konusu değildir. Ancak Merkezi Yönetimin idari vesayet denetiminden söz etmek doğru olacaktır. Her ne kadar yerel demokrasinin ruhuna ters düştüğü belirtilse ve son yıllardaki reform çalışmalarıyla etkisi azaltılmış olsa da, idari vesayet üniter yapıli Türkiye için önemli bir mekanizmadır.

Yerelleşme düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde daha çok vergi geliri devredilmektedir. Bunlar araştırma konusu içinde yer alan; İsveç, Danimarka ve Finlandiya gibi İskandinav ülkeleridir. Federal ülkelerde, gelir yerelleşmesi genellikle, vergi geliri paylarından faydalanan ve bizzat önemli vergiler koyan eyalet seviyesini hedeflemektedir: Belçika, Avusturya, Almanya, İsviçre ve İspanya da bu gruba aittir. Daha az yerelleşmiş Türkiye’deki yerel yönetimlerin yerel vergileri GSYİH’nin yalnızca %2,2’sini teşkil etmektedir (LAR Projesi, 33).

Daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye’de merkez yerel-ilişkisi, yerelden-merkeze değil, merkezden- yerele odaklı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla toplanan ve genel bütçeye aktarılan vergi gelirlerinden belirli (ama yetersiz) oranlar yerel yönetim birimleri bütçelerine aktarılmaktadır. İsveç örneğinde ise, özellikle gelir vergileri önemli bir gelir kalemini oluşturmaktadır. Ve bu vergileri toplama yetkisi yerel yönetimlere verilmiş durumdadır. Aşama aşama, il/bölge ve merkeze daha küçük oranlarda gelir vergisi aktarımı yapılmaktadır. Nihai olarak vergilerin büyük oranı, ilgili yerel yönetimlerde kalmaktadır.

Türk Anayasası’nın 73. maddesine göre, vergiler ve harçlar yalnızca kanunla konulabilmekte ve düzenlenebilmektedir. Bakanlar Kurulu, kanunla konulan sınırlar dahilinde oranları ve muafiyetleri belirleyebilse de, yerel yönetimler yalnızca yasal sınırlar dahilinde oranları belirleme yetkisine sahiptir ve vergi tahsilinden sorumlu tutulabilmektedirler (LAR Projesi, 27). Belediyeler, vergi oranları ile ilgili olarak, merkezi yönetim tarafından düzenlenen üst ve alt sınırlar arasındaki özel oranları belirleyebilmektedir (emlak vergileri hariç) (LAR Projesi, 37).

Şekil 1:İsveç ve Türkiye Yerel Yönetimler Gelir Akış Şeması

Yukarıda mavi ile gösterilen huni İsveç’i, kırmızı ise Türkiye’yi temsil etmektedir. Bu anlamda, şekiller incelendiğinde, İsveç’te gelir akışının, yerelden merkeze doğru olduğu ve yine toplanan vergilerin büyük çoğunluğunun belediye bütçeleri içinde kaldığı ve orada kullanıldığı, Türkiye’de ise gelir akışının, merkezden yerele ve merkezin taşra uzantılarına olduğu, bunun doğal sonucu olarak ise, doğrudan ya da dolaylı toplanan vergilerin büyük çoğunluğunun, merkezin sorumluluğunda olan hizmetlerin üretimi, sunumu ve dağıtımını için merkez bütçesinde kaldığı, yerele ise çok düşük oranların aktarıldığı görülmektedir. Türkiye’de Belediyelere aktarılan payın düşük olduğu, kaynak yaratma konusunda sıkıntılar yaşandığı açıktır. 2005 yerel yönetim reformlarıyla, görev ve sorumluluk alanları arttırılsa da, buna paralel olarak gelir kaynakları oluşturulmamıştır. Belediyelerin sahip oldukları gelirin büyük çoğunluğu ise personel maaşları gibi, temel giderlere harcanmaktadır. İlginç olan şudur ki, yerel özerklik, yerindelik, etkinlik ve verimlilik gerekçeleriyle dönüşen devlet yapılarındaki küçülme belirtileri, yerel yönetimler de merkeze bağlı birer yönetim kademesi olarak düşünürsek, Türkiye’de henüz hissedilmemektedir. Hizmet ve sorumluluklar devlet örgütleri arasında el değiştirmektedir denilebilir. İdari ve mali özerkliklerin tam anlamıyla gerçekleştirilmediği durumlarda, yapılacak reform çalışmaları, devletin etkinliğinden ziyade çıkmaza sürüklenmesine sebep olabilecektir. Şöyle ki, zaten ekonomik anlamda eşit olmayan yerel birimler üzerindeki yükü arttırarak, gelir ve refah dağılımını uçurumlarına sebep olarak, vatandaşlar arası dayanışmanın zayıflaması, devlete olan güvenin azalması ve nihayetinde devletin meşruiyet sorunuyla karşı karşıya gelmesi sonucunun doğması yüksek ihtimaldir.

Yukarıda anlatılanlardan, her ne kadar İsveç yerel yönetim özerkliğinin üst düzeyde olduğu, hiyerarşik bir kademelenme olmadığı, karar ve yürütme anlamında otonom bir yapıya sahip oldukları görülse de, merkezi devletle herhangi bir bağlantıları yoktur ya da herhangi bir denetim ve kontrol mekanizması işletilmiyor anlamı çıkarılmamalıdır. Halk tarafından seçilen,

Parlamento içinden oluşan hükümete bağlı olan ulusal kurumlar ve hükümet organlarının; il, bölge meclisleri ve Belediyeler üzerinde, yine Hükümet tarafından belirlenen İl, bölge yönetim organlarının Belediyeler üzerinde, kontrol ve denetim yetkileri sınırlı düzeyde de olsa vardır. Bu denetimin temelinde yatan “kamu yararı” ilkesidir. Merkezi devlet, yapacağı teşvik, hibe ve denkleştirme ödenekleriyle bu denetim ve kontrolü kısmen de olsa sağlamaktadır (Johansson ve Akerlund, 2008, 8-23).

Türkiye’de ise Belediye ve Büyükşehir Belediye kanunlarında, denetim, iç ve dış denetim olarak ikiye ayrılarak, hukuka uygunluk, mali denetim ve performans denetimini kapsayacağı belirtilmektedir. Vesayet denetiminin, hukuka uygunluk, mali denetim ve performans kriterlerine bağlanması, “yerindelik denetimi”ni daha objektif hale getirme çabası olarak yorumlanabilirse de Avrupa Konseyi ülkelerinin büyük bir bölümünde terk edilmiş bulunmaktadır. Öte yandan performans kriterlerinin neler olduğu ve nasıl uygulanacağını da açıkça belirtilmesi zorunludur. Esasen performans denetimi de ilke olarak doğru görünse de uygulaması oldukça zor bir konudur: nepotizm, müştericilik gibi istenmeyen uygulamalara olanak vermesi mümkündür.

Küreselleşmeyle Gelen Yerellik ve Yerel Yönetimler

Toplum, siyaset ve yönetim bilimlerinde, son yıllarda en çok kullanılan kavramlardan biri olan küreselleşme, iletişim alanındaki ilerlemeler, başka bir deyişle, bilimsel ve teknolojik devrime paralel olarak öne çıkmış ve ağırlıklı olarak, sosyo-kültürel ve siyasal alanda çoğulculuğun, renkliliğin ve çok sesliliğin bir anlatımı olarak empoze edilmiştir. Bu empoze etme faaliyetinin ötesinde küreselleşmenin, Avrupa’dan Asya’ya ve Afrika’ya, gelişmişiyile ve gelişmekte olanıyla bütün dünyayı etkisi altına almış bir süreç olduğu ise bir realite olarak karşımızda durmaktadır. Bu koşullar altında asıl sorun, global bütünlüğün gereksinimleriyle, her alanda ekonomik, siyasal ve işlevsel bütünleşmenin nasıl bağdaştırılabileceğinin öğrenilmesi sorunudur. Dünya sisteminin ayakta kalabilmesinin ve küreselleşme sürecine koşut olarak gelişebilmesinin ön koşulu, kendisini oluşturan birimlerin, yani egemen ve bağımsız devletlerin özerklikleriyle kendi bütünlüğü arasındaki ahengin sağlanabilmesidir.

Birleşik bir Avrupa’nın, bir siyasal birim olarak sınırlarının genişletilmesi ve her alandaki küreselleşme belirtileri, açıktır ki, güçlü ve özerk yerel ve bölgesel yönetimlerin varlığına engel değildir. Gerçi, toplumbilim, çağdaşlaşmanın teklikten evrenselliğe, yerellikten merkeziyetçiliğe doğru bir geçişi gerektirdiğini ve ilerlemeyle birlikte mekan ögesinin önemini yitirmekte olduğunu varsayar. Ama, bu geleneksel kuramsal yaklaşım, son otuz yıl içinde, geniş ölçüde değişikliğe uğramıştır. Kalkınmaya ilişkin inceleme ve araştırmalarda, mekan boyutu önemli bir yer tutar. Kent araştırmalarının çoğunda, sorunsal, yerleşim yerlerinin ekonomi politiğidir. Fenomenoloji bile, insan vücudu ile insanın maddi ya da mekansal çevresi arasındaki ilişkilerle ilgilenmektedir. Birçok ekonomistler, Homo Economicus’un ne bir boşlukta, ne de soyut bir piyasa mekanı içinde olmadığına inanırlar. Onlar için de, kalkınmanın, gözardı edilemeyecek bir mekan ya da yerellik boyutu (yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası) vardır.

Yerelliğin bir diğer boyutu da, küçük yerleşim birimlerini canlandırıp geliştirmenin, büyük metropolitan merkezleri gözden çıkarmaksızın, kırsal yaşamı çok daha verimli bir duruma getirmek için uygun bir araç (yöntem) olarak algılanmasıdır. Birçoklarımızca, yerel zevkler, bağlılıklar ve yerellik duygusu hala çok çekici ve değerli kavramlardır. Çevre bilinci de, yalnız

küreselleşme doğrultusunda değil, yerelleşme yönünde de etkide bulunan bir faktördür. İnsanlar, içtikleri suyu, soludukları havayı, yaşadıkları semtlerin, kasabaların, kentlerin ve bölgelerin kalitesini ve standartlarını korumak amacıyla daha kolay bir araya gelebilmekte ve birleşebilmektedirler. Küresel düşünmek, yerel davranmak yerelliğin bu olumlu yönünü ve yerellelikle küresellik arasındaki zorunlu ilişkiyi güzel anlatan bir savsöz olmuştur (Keleş, 1994: 24, 26).

Bu zorunlu ilişki ve düşünüş tarzının ilk yansıdığı alanlardan biri de, küreselleşme gelen yerellik ve yerel yönetimlerin önem kazanması bağlamında, gittikçe önemi artan ve insan hakkı niteliğiyle öne çıkan yerel haklardır. Küreselleşmenin yağına yükselen yerellik ve yerel demokrasi taleplerinin odağında da yerel yönetimlerin öneminin artması ve yerel haklar bulunmaktadır. Bu hakların geliştirilmesi, sahiplenilmesi ve yerel yönetimlerin gerçek anlamda adem-i merkeziyetçi, demokratik yapılara kavuşturulması, liberalleşme ile kolkola ilerlemekte olan küreselleşmenin zararlı sonuçlarını biraz olsun hafifletebilecektir. Başka bir deyişle yerel hakların öne çıkarılması gerçek bir yerel yönetim anlayışı ve uygulaması ile yerel demokrasinin bir gereği olarak karşımızda dururken, yerel yönetimlerin, yerelleşme-demokratikleşme eğilimleri çerçevesinde küreselleşmenin olumsuzluklarını absorbe edecek bir sürecin başlatıcısı olarak ele alınması ve bu yönde alternatiflerin geliştirilmesi kaçınılmaz görünmektedir (Ökmen, 2003c: 35). Böyle bir yaklaşım, küreselleşme üzerine yapılan kısır tartışmaların ötesinde bir çıkış sağlayabilir. Bunun yolu da yerel yönetimlerin güçlendirilmesinden ve bu yönde gösterilecek çabaların artırılmasından geçmektedir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, bir yandan sivil toplum ve gönüllü kuruluşlar güçlendirilip yerelleşme çabalarının temel öznesi haline gelmeleri sağlanırken, diğer yandan ulus devletin gerilemesi ile ortaya çıkan boşluğun yerel demokrasi dinamikleri ve yerel yönetimlerin doldurduğu gözlenmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde ve Türkiye’de yerel yönetimleri öne çıkaran benzer öneriler ortaya konulmakta, özünde yerel toplumsal ilişkilerin demokratikleştirilmesi ve küresel değerlerin öne çıkarılmasını içeren küçük yerel ve gönüllü örgütlenmeler önem kazanmaktadır. Ulus devletin güç kaybettiği ve küresel ilişkilerin öncelik kazandığı bir dünyada, bu örgütlenmeler klasik yönetim anlayışından yönetim anlayışına geçişi de olanaklı kılmaktadır (Şengül, 2001: 163). Bu durum, devlet ve toplum arasında yeni interaktif ilişkiler gerektirmiştir. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki birlikte düzenleme, birlikte yönlendirme, birlikte üretim, birlikte yönetimi ve kamu-özel sektör ortaklığını vurgulayan yeni deneyler gerekli hale gelmiştir. Bu bağlamda yönetim, toplumsal, siyasal ve yönetsel aktörlerin toplumlara (onların sektörlerine ya da alanlarına) yol göstermek, onları yönlendirmek, denetlemek ya da yönetmek için yapılmış amaçlı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Göymen, 1999: 74).

Yeni yönetim anlayışı olarak ifade edilen yönetim kavramı, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve yapabilir kılma stratejisini esas almaktadır. Yönetişim, kamu-özel ve sivil toplum işbirliğinde yönetime katılmak anlamında, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekansal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşmektedir (Toprak, 2000: 37-53). Konunun bir de yerellik boyutu bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve özel sektör yönetişim kavramının önemli faktörleri olduğuna göre, yerel alan- ulus devlet ve yönetişim etkileşimi nasıl açıklanabilir sorusuna da yanıt aramak gerekmektedir. Genel kamu yönetimi için geçerli olan yönetişim kavramı yanında, yerel yönetim alanında da ve özellikle daha fazla yönetişimden söz edilebilir (Çukurçayır, 2002: 96). Yerel yönetişim olarak da adlandırılan ve

yerel yönetimleri yönetim sürecinin temel aktörlerinden biri olarak gören bu yaklaşım bugün, özellikle merkezi yönetim- yerel yönetim ilişkileri ve yerel demokrasi pratikleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte özellikle merkezîyetçiliğin ortaya çıkardığı açmazların, küreselleşmenin olumsuzluklarıyla eklemlenip yeni sorun alanları oluşturulmaması noktasında yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir.

Yönetişim ile bir yandan yönlendirme gücüne sahip hükümet dışı aktörleri de içine alan bir yapılaşma kastedilirken, diğer yandan demokratiklik, açıklık, hesap verme, çoğulculuk ve kararların ilgililere en yakın yerde üretilmesi (subsidiarity) ilkelerine vurgu yapılmaktadır (Gökçe, 2003: 216). Yerel yönetim kavramı, yönetim sürecinin özellikle yerel yönetimlerle karşılıklı etkileşim içinde gerçekleştirilmesini anlatmaktadır. Yerel demokratik yönetim, yönetsel yerinden yönetimleştirme düşüncelerinin demokrasiye uygulandığı ve yerel yönetişimin demokratik kalkınma için vazgeçilmez bir araç olarak kabul edildiği kavramdır. Bu kapsamda demokratik yerel yönetim, yerinden yönetimleştirme ve demokrasi kavramlarını da kapsayıcı nitelikte önemli yetkilerin, kendi hak ve özgürlüklerini, siyasal özgürlüklerini ve diğer yasal haklarını eksiksiz kullanma yeteneğindeki yerel halkın erişimine uygun, hesap verebilir özellikteki yerel yönetimlere göçürüldüğü sistemi anlatmaktadır (Palabıyık, 2003: 253). Yerel demokratik yönetim; sorumluluk, katılımcılık, hesap verebilirlik ve artan ölçüde etkinliği içermekte ve yerel yönetim yapılarını öne çıkarmaktadır.

Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Uluslararasılaşması ve Yerel Yönetimler

Sürekli değişme ve gelişme sürecinde, küreselleşme-yerelleşme dinamiklerinin önemli bir parametresi olan kentlerin niteliğinde ve işlevlerinde ortaya çıkan değişimler, kent yönetimlerinin, demokratik bir yönetim birimi ve etkin, verimli birer hizmet sunma birimi olması bağlamında, kamu hizmeti sunmadan işletme niteliğine, örgüt ve yönetim anlayışından demokratikleşmeye, etkin ve verimli hizmet sunma ilkelerinden modern yönetim tekniklerine, alternatif hizmet sunma yöntemlerinden sosyal sorumluluk ve ahlak anlayışına kadar, iki binli yıllarda yerel yönetimlerin görünümünü belirleyen birçok alanda kendini göstermekte, ağırlığını duyurmaktadır. Bu ağırlık, hem demokratikleşme eğilimleri hem de etkin hizmet sunumunun mekansal boyutunu oluşturan kentlerle de özellikle yerel yönetim- kent ve kentleşme ilişkisi bağlamında doğrudan ilgili bulunmaktadır. Bu anlamda yerel yönetimler ve kentler, yaşanan süreçte özellikle küreselleşme ile gelen yerelleşme ile ilgili olarak en çok etkilenen, değişen alan olarak ortaya çıkmakta ve bu anlamda demokratikleşme eğilimleri ve etkin, verimli hizmet sunma merkezli olarak bu sürece katkıda bulunmaktadır. Merkezîyetçi sanayi toplumundan adem-i merkezîyetçi bilgi toplumuna doğru yaşanan gelişmeler, kent yönetimleri ve kent yapılarını doğrudan ve etkin bir biçimde etkilemektedir.

Küreselleşmeyle gelen yerelliğe koşut olarak gittikçe hızlanan kentleşme olgusu, günümüzde, kent yönetimlerini giderek büyüyen sorunlar yumağı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu yönetimler, bir yandan mevcut hizmetleri daha iyi ve yaygın olarak sunmak zorunda kalırken, diğer yandan da yeni ve farklı kentsel hizmetlere olan talebi ve ihtiyacı karşılamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, giderek artan ve çeşitlenen hizmet talebini, giderek azalan kaynaklarla göğüslemek zorunda kalan kent yönetimlerinde örgüt yapısı ve yönetim olgusu, yerel demokrasi anlayışı ve buna ilişkin yapılanmalara paralel olarak her geçen gün daha bir önem kazanmakta ve ön plana çıkmaktadır (Ökmen, 2003a: 177).

Bugün küreselleşme, modernist kent politikalarını ve ekonomik yapılarını hızla değiştirmektedir. Bu nedenle de küreselleşme ile ilgili yapılacak en önemli çalışma, onun, nasıl ve niçin soruları çerçevesinde yerel topluluklar ve yerel politikalar açısından ele alınması, bir problem alanı olarak tanımlanmasıdır (Clarke ve Gaile, 1997: 28). Giddens, modernliğin sonucu olarak değerlendirdiği küreselleşmeyi, uzak yerleşimlerin birbiri ile ilişkilendirildiği yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamaktadır. Geleneksel sosyoloji yaklaşımları ile modernliğin mekanizmalarını açıklamak mümkün değildir. İçinde yaşadığımız dönem, geç modernliğin koşulları ile tanımlanmaktadır. Geç modernliği açıklayan mekanizmalar ise aynı zamanda küreselleşme mekanizmalarını oluşturmaktadır. Günümüzdeki toplumsal değişmeyi yansıtan küreselleşme süreci dünya yüzeyinde etkili olan sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasıyla bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Yerel oluşumlar millerce uzaktaki olaylarla şekillenmektedir. Yerel olaylar kendilerini şekillendiren küresel süreçlerden farklı yönlerde gelişebilirler. Yerel dönüşüm küreselleşmenin bir parçasıdır. Bu ise zaman mekan içindeki bağlantılarla ilgilidir (Aslanoğlu, 1998: 127).

Küreselleşme toplumda başka hiçbir şeye dokunmadan gerçekleşen bir süreç değil ve beraberinde başka süreçleri de getiriyor. Bunlardan biri de yerelin yeniden tanımlanmasıdır ve Ulus-devletlere bölünmüş dünyanın yereli ile küreselleşen dünyanın yereli aynı değildir. Küreselleşme yerelin de yeniden yorumlanmasını gerektiriyor. Küreselleşen dünyada yerel yönetimlerin (kent yönetimlerinin) bu yeniden yorumlamayı yapamamaları halinde kabileleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına Manuel Castells özellikle dikkati çekiyor. Küreselleştirici akımlar özellikle buna entegre olamayan, savunmacı, korumacı, kültürel kapalılığa iten tepkilere yol açabilir. Bu tepkiler genellikle kimlik bunalımı ya da kimlik arayışıyla temellendirilir. Oysa kimlik bunalımları değişen dünyada geçmişten kopuştan doğmaz, daha çok geleceğin projesi içinde kendisine bir yer bulamamaktan kaynaklanır. Geçmişteki kültürel kodlara sığınmak bu bunalımın aşılmasını sağlamaz. Küreselleşme gerçeğine uyum sağlamak ise kimlik kaybı demek değildir. Kimlikler yeni koşullarda geçmişten de öğeler taşıyarak sürekli olarak yeniden üretilir. Yerel yönetimlerden beklenen bu yeniden üretime yardımcı olmaya çalışmaktır. Yerelliğin sözü edilen süreç içinde yeniden tanımlanmasıyla ilgili olarak, küreselleşme sadece haberleşme teknolojisindeki gelişmelerin çıkardığı insanların birbirinden haberdar olmasını sağlayan bir olgu değildir. Dünyada ulus-devletin ekonomik araçları gün geçtikçe azalmaktadır. Artık insan hakları konusunda her ulus-devlet dünya kamuoyuna hesap vermek gereğini duymaktadır. Bu konuları hiçbir ülke benim işlerim diye geçiştirememektedir. AT’de olduğu gibi ulus-devletler birçok konuda egemenlik haklarını bir üst kuruma devretmektedir. Subsidiarity ilkesi AT’de temel yönetim ilkelerinden biri haline gelmiştir. Ulus-devlet önce bölgesel bloklara doğru, daha sonra da dünya bütünlüğüne doğru bir aşılma süreci içindedir.

Böyle bir saptama kent yönetimlerinin yeniden düzenlenmesini düşünmemizi nasıl etkileyecektir? Yerel yönetimlerin ulus-devlet içinde rollerinin ne olması gerektiği saptanırken, devletin toplam olarak belirli olan işlevlerinin yerel ve merkezi yönetim arasında nasıl bölüşüleceği sorusuna, etkinlik ve katılımcılık açısından bir yanıt getirilmektedir. Oysa küreselleşen dünyada böyle bir yaklaşım anlamını yitirmiştir. Artık ekonomik gelişme dinamikleri ulusal ekonomik politikalarından çok, yerel ekonomilerin dünyadaki yarışabilirliğiyle yakalanmaktadır. Bu ise yerel ekonomilerin dünya ile haberleşme, ticaret vb. ilişki ağlarının parçası haline gelmesiyle olanaklıdır. Bu durumda yerel yönetimlerin önceden belirlenen işlevleri yapan birimler olarak düşünülmesinden çok, yeni ilişkiler kurabilen, yeni işlevler

yüklenebilen genelleştirilmiş potansiyeller oluşturulması olarak düşünmek yerinde olacaktır (Tekeli, 2001: 129, 130).

Yaşanmakta olan küreselleşme sürecinin kent yönetimleri bağlamında ortaya koyduğu diğer önemli bir sonuç ise, kentlerin uluslararasılaşması ile ilgilidir. Yirminci yüzyılda kentlilik küresel bir süreçtir ve Üçüncü Dünya da artan bir şekilde bu sürecin içine girmektedir. 1900’den önce kentlerdeki büyümelerin hemen hepsi Batıdaydı; izleyen beş yılda üçüncü Dünya kentlerinde bir yayılma vardı, ancak onların ana büyüme dönemi son kırk yılda olmuştur. 1960 ve 1992 yılları arasında dünyada kentlerde oturanların sayısı 1,4 milyar arttı. Sonraki onbeş yılda 1 milyar kadar artması beklenmektedir (Giddens, 2000c: 501). Teknolojik gelişmeler kentleri, küresel üretim birimleri olmaya zorlamakta ve kentlerin, uluslar arası sanayi sektörüyle uyumu ölçüsünde gelişecekleri yönünde bir bakış açısı yaygınlaşmaktadır. Küreselleşme çağında kentlerin küresel eğilimli olmaktan başka alternatiflerinin olmadığı görüşü de buna paralel kabul görmektedir. Bu durum ise, kentlerin ekonomilerini ve kültürlerini, uluslar arası rekabetin koşullarına uygun olarak yeniden gözden geçirmelerini gerekli kılmaktadır (Sung-Bok, 2000: 18). Doğal olarak bu gözden geçirme, gerek anlayış gerekse yapılanma anlamında, kentlerin en önemli fonksiyonlarından birisi olan yönetim boyutunu da içine almak durumundadır.

Nüfus birikimi sonucunu doğuran kentleşmeyi de içeren bu süreçte, çağdaş dünyada kentsel ortamın özgülüğü; ulus-devlet, uluslararası kapitalist ekonomi ya da dünya sisteminin yarattığı ulusal ve uluslar arası merkezileşme süreçlerinin etkisi altında giderek kaybolmaya başlamıştır. Kentler ve kentlerdeki aktörler, bu tür daha geniş süreçlerin içinde yer almaya başladıklarında, bu kentsel kurum ve aktörleri, toplumsal değişme unsurlarının bağlanabileceği ayrı yapılar olarak görmek zorlaşır. En azından, bugünkü çağdaş bağlamda, kentin havası insanı özgür kılar anlamına gelen tarihsel iddiayı yinelemek uygun görünmez olur. Çünkü, toplumsal ve siyasal eylemin bağlamı artık, esas olarak, ulusal ve uluslar arası bir nitelik kazanmıştır (Holton, 1999: 26). Bunun yanında, dünya ekonomisinin çağdaş gelişimi de büyük kentler için yeni bir stratejik rol yaratmaktadır. Küreselleşme sürecinde kentler bir taraftan küresel pazar ve finans hareketlerinin merkezi haline gelirken (Chua, 1998: 981) diğer yandan bu süreç kentleri homojenize ediyor. Örneğin Tokyo Newyork'a benziyor. Ama küreselleşmeden önce böyle bir şey yoktu. Ekonomik küreselleşme, politik ve sosyo-ekonomik anlamda da kentleri küreselleştiriyor. Bugünün çok yaygın dünya ekonomisi içinde, Londra, New York ve Tokyo gibi dünya kentleri, önemli işlevler için merkezi kontrolü sağlarlar. Ekonomik yaşam ne kadar fazla küreselleşirse onun idaresinin de birkaç önde gelen merkezde o kadar fazla yoğunlaşacaktır. Küresel kentler sadece koordinasyon merkezi olmaktan çok daha fazladır, bunlar üretim, dağıtım ve yönetim konumlarıdır (Sassen, 1998: 478). Bu süreçte kentlerin sosyal dualizmi artıyor. Küreselleşme sonucunda dünya kentlerinin daha geniş bir kamu alanında tartışmaya neden olmaktadır (Smith, 1998: 482).

Kentlerin bu uluslararasılaşma ya da dünya kenti olma niteliği küreselleşme sürecinin en önemli sonuçlarından. Günümüzde, bu sürecin değişik etkilerine açık kentler, özellikle teknolojik ve bilgi sistemi kapasiteleri ile ilgili olarak, yeni kent hiyerarşisi içinde ortaya çıkan sorulara cevap bulabilme yeteneğiyle ve bu bağlamdaki rolleri ile ele alınmaktadır (Kearns ve Forrest, 2000: 996). Asıl olarak teknolojideki gelişmeler temeline dayanan ve ekonomiye yansıtıldığında fundamental nitelikte gelişmelere neden olan küreselleşmenin (Auguste, 1998: 16) bu süreçte en hızlı yansıdığı alan kentler olmaktadır. Teknoloji, günümüzde bütün Batı dünyasının ve

Amerika kentlerinin yaratıcı yönüyle ilgili önemli faktörlerden biri olarak kentleşmeyi tahrik etmektedir ve kentler artık teknolojik devrimin tam ortasında yer almaktadır (Ruchelman, 2000: 33). Mal ve sermaye dolaşımının, yeni teknolojilerle ışık hızında yaşandığı kentler, bölgeler de yeni roller ve anlamlar kazanıyor. Bazı kentlerin, bölgelerin, küreselleşme ile birlikte önemleri artarken bazıları da kayba uğruyor. Kentler arasında bazıları stratejik önem kazanıyorlar. Bunlara dünya kenti deniliyor. Birinci dereceden kararların verildiği bu dünya kentlerinin yanında ikincil derece dünya kentleri de oluşuyor. Bugün, kentler, çok farklı konularla ilgili pazar alanlarını aşarak değişik yollarla birbiriyle yarışıyorlar (Gordon, 1999: 1001). Kentin dünya ekonomisine eklenme biçimi ve bu süreçteki mekansal fonksiyonlar kentte oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir. Bu süreçte, küresel sermayeyi çekebilecek alt yapıya sahip olan kentler giderek dünya kent hiyerarşisinde yerlerini alacaktır. Dünya kentlerinin küresel kontrol fonksiyonları kentin yapısında etkin bir şekilde yansıtılırken, dünya kentleri gerek iç göç, gerek uluslar arası göç konusunda odak noktaları olarak öne çıkarmaktadır. Dünya kenti mekansal kutuplaşma, sosyal sınıf kutuplaşması gibi sanayi kapitalizminin çelişkilerine sahne olmaktadır (Aslanoğlu, 1998: 142).

Dünya kenti kavramından hareketle, küreselleşme karşılıklı etkileşimleri içeren heterojen bir süreç olarak ele alınırsa, bu süreçte yerelliklerin oluşması kaçınılmazdır. Küresel ile yerelin etki-tepkisinden çok, bu iki kavramın geçişliliğini öne çıkaran bir yaklaşım çerçevesinde bunu küreselleşme ile gelen yerellik olarak da adlandırabiliriz. Bu geçişliliğin birinci derecede etkilendiği yer ise kentsel mekanlardır ve dünya kenti kavramı bu geçişliliği açıklamaya çalışan yaklaşımlardan birisi olarak önem taşımaktadır.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ve özellikle 1980’li yıllarla birlikte, Doğu Bloku’ndaki hızlı değişim sonucunda Doğu ile Batı arasındaki gelenekselleşmeye yüz tutmuş dengelerin alt üst olması, yeni uluslar arası örgütlenme ve işbirliği biçimlerinin ortaya çıkması, insan haklarına dayalı çoğulcu ve katılımcı demokrasi arayışlarının ağırlık kazanması, ulaşım ve iletişim alanındaki baş döndürücü gelişmelerin, yeni siyasal, sosyo-ekonomik, kültürel vb. ilişkiler ağı ve karşılıklı bağımlılıklar getirmesi, çevre sorunlarının sınır tanımayan boyutlara ulaşması gibi yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ölçeklerde gerçekleşmekte olan süreçler, günümüzün ulus-devlet anlayışını ve uluslararası düzenin işleyişini sorgulamakta ve köklü değişimlere yöneltmektedir.

Bu değişimlerin başında, dünyamızın 200’li yıllarda yaşamaya başladığı yeni süreçler gelmektedir. Günümüzde dünya bir yandan küreselleşme eğilimleri ile sarsılırken, aynı zamanda yerelleşme eğilimlerinin güçlendiği görülmektedir. İlk bakışta birbiri ile çelişir gözükse de bu iki yönlü gelişme süreci bağlamında küreselleşme eğilimi, geleneksel ulus-devlet kavramını ve ulus-devletler arasındaki uluslar arası ilişkilerin yapısını dönüştürmektedir; buna karşılık, yerelleşme süreci ise küreselleşme sürecinin kendi bünyesinde taşıdığı tekdüze ve merkezizetçi yapılanmaya karşı, tarihsel kültürel ve fiziksel yerel kimlikleri yeniden üretmek ve birbirine eklemeyerek daha insani ve yaşanabilir bir dünyanın oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır (Emrealp, 1994: 1). Bunu yerelleşmenin, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklara bir alternatif oluşturması ve bu yönde çıktılar ortaya koyması olarak değerlendirebiliriz. Bu

yerelleşme eğilimlerinin odağında ise yerel yönetimler ve yerel demokrasi dinamikleri bulunmaktadır.

Gerek gelişmiş batılı ülkelerin hala üzerinde çeşitli çalışmalar yürüttüğü, gerekse Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yönetim reformlarındaki, merkezden yerele yetki devri, yerindenlik, doğrudan ve katılımcı demokrasi gibi temel ilkeler hep daha özerk yerel yönetimler oluşturmak amacı gütmektedir.

AB içinde çeşitli endişeler olsa da, son kertede kamusal hizmetlerin en küçük yerel yönetim birimlerince görülmesi konusunda ortak bir kanı ve bu yolda oluşturulmuş gerekli mekanizmalar mevcuttur.

Araştırma konusu göstermiştir ki, “yerindenlik” ilkesinin tam olarak işletilmesi, köklü demokratik geleneklere ek olarak, o yönde kararlı siyasi iradeler ile yerel uygulayıcılara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca “yerindenlik” ilkesinin temel iki bileşeni de denilebilecek idari ve mali özerkliğin birlikteliği oldukça önemlidir. İsveç yerel yönetim birimlerinin hizmet sunumunda önceliklerini belirleyebilmeleri, hizmetleri ivedilikle ve etkin bir şekilde hayata geçirebilmelerinin en temel nedeni, idari özerklikleri yanında üst düzeyde mali özerkliklerinin oluşudur denilebilir. Türkiye yerel yönetimleri için ise henüz yeni yasalarla idari özerklikler sağlanmaya başlanmışken, mali özerklik konusunda önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Yerel yönetimler merkezi yönetimin ağır vesayeti altında, sınırlı kaynaklarla hizmet görme çabası içindedirler. Türkiye belediye gelirleri incelendiğinde, belediyelere bırakılmış bazı gelir kalemleri içinde en önemli gelirin yine vergi gelirleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki, yerel yönetim birimleri özelde belediyeler için özerklik kavramı oldukça önemli bir olgudur. Özerkliğin ölçüsünün ne olacağı konusunda son kertede devlet yapısının büyük önemi olsa da, İsveç göstermektedir ki, üniter yapıli devletlerde de, idari ve mali özerklik önemli düzeyde sağlanabilmekte, bunun için siyasi anlamda da özerk olmak gerekmemektedir. Ancak özerklik alanları içinde mali özerkliğin yeterli düzeyde olmaması, idari özerliğin yalnız başına varlığı, etkinliği düşürecek, yönetimlerin hareket alanlarını önemli düzeyde sınırlandıracaktır.

Öneriler

- Yerel yönetimleri güçlendirici yasal düzenlemeler, hem mali hem idari özerkliğı temin edici nitelikte olmalıdır,
- Yerel finansman yaratılması açısından, yerel yönetim birimlerinin kapasiteleri geliştirilmelidir.
- Merkezin yerel üzerinde vesayeti sembolik düzeye indirgenebilmelidir,
- Yerel düzeyde siyasilerle teknokratlar arasında uyumu sağlayıcı mekanizmalar oluşturulmalıdır,
- Anayasal ve yasal düzenlemeler, yerel yönetimlerin idari ve örgütsel kapasitelerinin geliştirilmesine müsait olmalıdır.
- Merkezi düzeydekine benzer şekilde, yerel düzeyde de asli ve sürekli hizmetlerin belirlenmesi ve bu hizmet alanlarının yerel siyasi irade değişikliğinde olabildiğince az etkilenmesi konusunda algının ve yapılanmanın geliştirilmesi.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin artırılması, yerel yönetimler üzerindeki merkezi denetimin en aza indirilmesi konularında çoğu ülkede başlayan gelişmeler, uluslar arası belgelerde ve ülkelerin anayasalarında daha açık bir biçimde yer almaya başlamıştır. Dünyanın çoğu ülkelerinde gelişmeler halkın yönetime daha çok ve daha aktif olarak katılması yönündedir. Yerel politikaların önemi artmış, yerel düzeyde oluşturulan politikalar ülke çapındaki politikaları daha çok etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda demokrasinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda yerel yönetimlere daha çok görev düşmektedir. Yerel yönetimler, yalnızca bir hizmet kuruluşu olarak değil, aynı zamanda demokratik siyasi kurumlar olarak yeni işlevler üstlenmektedir.

Küreselleşme-yerelleşme dinamikleri bağlamında, katılımcılığın, çoğulculuğun, yerelliğin, şeffaflığın ve demokratikleşme eğilimlerinin öne çıktığı bu süreçte yerel yönetimler, hem demokratik bir yönetim birimi hem de etkin ve verimli bir hizmet sunma birimi olarak gittikçe önem kazanmaktadır. Yerel yönetimler, merkez yönetiminin karşısında değil ama yanında yer alarak, kamusal ve yarı kamusal hizmetlerin sunulması açısından, kamu yönetiminin önemli bir yanını oluşturmaktadır. Bilgi toplumuna doğru yaşanan küresel gelişmeler bağlamında ortaya çıkan bu içerikler, hem demokratikleşme eğilimleri hem de kamu yönetiminin bir parçası olarak yerel yönetimleri yakından ilgilendirmektedir. Bu uluslararasılaşmayı öne çıkaran gelişmeler sonucunda yerel yönetimler, geleneksel kuruluşlar olmaktan kurtularak, karar alma süreçlerinde etkili, gerçek anlamda yerinden yönetim kuruluşları olmaya doğru gitmektedir (John, 2000: 877). Etkin, verimli hizmet sunan birimler olduğu kadar, yerel demokrasinin beşiği olarak da yerel yönetimler ve yerinden yönetim anlayışı, küreselleşme sürecinin yükselen değeri olmaya aday görünmektedir.

KAYNAKLAR

- Arıkan, Y. E., 2004, Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler, Görüş Dergisi, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- Arıkboğa, E., 1998, Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Aslanoğlu, Rana A., 1998, Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Yayını, Bursa.
- Astedt, K. L., 2010, İsveç Öz Yönetimi, İsveç Belediyeler Birliği Yayınları (SKL), Stockholm.
- Auguste, Byron, 1998, “What's so New About Globalization?”, New Perspectives Quaterly, Winter, Vol.15, Is. 1.
- Chua, Beng Huat (1998), “World Cities, Globalization and the Spread of Consumerism”, Urban Studies, May, Vol.35, Issue 5/6.
- Clarke, S.E, Gaile, G.L., 1997, “Local Politics in a Global Area: Thinking Locally, Acting Globally”, The Annals of the American Acedemy of Political and Social Science, May, Vol. 551.
- Çukurçayır, Akif, 2002, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Çizgi Yayınevi, Konya.
- DPT (2004) AB Sözlüğü, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sozluk.pdf>.
- Eliçin, Y., 2003, "Kentsel Kamu Hizmetlerinde Etkinlik Arayışları : Fransa", Çağdaş Yerel Yönetimler.
- Emrealp, Sadun, 1994, Yerel Yönetim ve Bilgi Teknolojisi, IULA-EMME Yayını, İstanbul.
- Ergin, Osman Nuri, 1338 [1922]. Mecelle-i Umur-i Belediye. İstanbul. c. I, s. 1.
- Eryılmaz, B., 2003, Kamu Yönetimi, Erkam Matbaası, İstanbul.
- Geray, C, 1990. Belediyelerin Hızlı Kentleşmeye Yenik Düştüğü Dönem (1945-1960). İçinde: Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl, Uluslararası Sempozyum, Ankara, 23-24 Kasım 1990, Bildiriler ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara. s. 217-224.
- Giddens, Anthony, 2000c, Sosyoloji (Çev. H.Özel, C.Güzel), Ayraç Yayını, Ankara.
- Gökacı, MA, 1996. Dünyada ve Türkiye’de Belediyecilik. Ozan Yay., İstanbul. s. 10.
- Gökçe, Gülise, 2003, “Küreselleşme ve Yerelleşme ilişkileri Üzerine Bir Tartışma”, Yerel ve Kentsel Politikalar, Editör: A.Çukurçayır), Çizgi Yayınevi, Konya.
- Göymen, K., 1982, Türkiye’de Yerel Yönetim. İçinde: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yay., İstanbul. c. 10., s. 2838-2844.
- Göymen, K, 1990. Türk Belediyeciliğinde Ankara Örneği: 1973-1980. Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl, Uluslararası Sempozyum, Ankara, 23-24 Kasım 1990, Bildiriler ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara. s. 395-404.
- Göymen, Korel, 1999, “Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezietçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı:4, Aralık.
- Gordon, Lan, 1999, “İnternationalisation and Urban Competition”, Urban Studies, May.

- Holton, R.J., 1999, Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık, (Çev. Ruşen Keleş), İmge Yayını, Ankara.
- Johansson, D. ve Akerlund, M-L., 2008, Local government financial equalisation; Information about the equalisation system for Swedish municipalities and county councils in 2008, Ljungbergs Tryckeri ab, Klippan, Stockholm.
- John, Peter, 2000, “The Europeanisation of Sub-national Governance”, Urban Studies, May.
- Karpat, KH (çev.: Durukan AZ, Durukan K), 2002. Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus. İmge Yay., Ankara.
- Kearns, A, Forrest, R, 2000, “Social Cohesion and Multilevel Urban Governance”, Urban Studies, May.
- Keleş, Ruşen, 1994, "Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma", Uluslar arası Yerel Yönetimler Semineri, Türk Belediyecilik Derneği Yayını, Ankara.
- Keleş, R., 2006, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul.
- LAR (Türkiye’de Yerel Yönetim Reformu Uygulamasının Devamına Destek Projesi II. Aşama), 2011, Türkiye ve Seçilen Bazı AB Ülkelerinde Belediye Gelir ve Giderleri: Karşılaştırmalı Değerlendirme ve Öneriler, UNDP ve Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, <http://www.lar.org.tr>, Erişim Tarihi: 23.02.2014.
- Ökmen, Mustafa, 2003a, Kent, Çevre ve Globalleşme, Alfa Yayını, İstanbul.
- Ökmen, Mustafa, 2003c, “Globalleşme- Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar”, Yerel ve Kentsel Politikalar, (Edit:A. Çukurçayır, A. Tekel), Çizgi Yayınevi, Konya.
- Palabıyık, Hamit, 2003, “Yönetimden Yönetişime: Yönetişim, Kentsel Yönetişim ve Uygulamalar İle Yönetişimde Ölçülebilirlik Üzerine Açıklamalar”, Yerel ve Kentsel Politikalar, (Ed. A.Çukurçayır), Çizgi Yay., Konya.
- Ruchelman, Reonard L., 2000, “Cities in the Next Century”, Society, Nov/Dec, Vol.38, Issue 1.
- Sassen, Saskia, 1998, “Swirling that Old Wine Around in the Wrong Bottle”, Urban Affairs Review, March, Vol.33, Issue 4.
- Scott, A. J., 2002, Global City-Regions: Trends, Theory, Policy, Oxford University Press, USA.
- Seymen, ÜB, 1990. 1930-1946 Tek Parti Dönemi Belediyeciliği İzmir: Behçet Uz Örneği. İçinde: Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl, Uluslararası Sempozyum, Ankara, 23-24 Kasım 1990, Bildiriler ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara. s. 159-192.
- Smith, Michael P., 1998, “The Global City- Whose Social Construct is it Any way?”, Urban Affairs Review, March, Vol.33, Issue 4.
- Sung-Bok, Lee, 2000, “Globalization and Global City: Meeting the Challenges of the Twenty-First Century”, East Asia: An International Quarterly, Vol. 18, Issue 2, s. 18.
- Şemsettin Sami, 1317. Kamus-ı Türki, İstanbul. s. 301.
- Şengül, Tarık, 2001, Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, Demokrasi Kitaplığı, Ankara.

- Tankut, G, 1993. Bir Başkentın İmarı Ankara (1929-1939). Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- TBB ve GAP, 2005, Avrupa Birliği Uyum süreci ve Yerel Yönetimler, Seminer El Kitabı, T.C. Bakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği Ortak Yayını, Ankara.
- Tekeli, İ, 1978. Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi. Ankara. s. 95.
- Tekeli, İlhan, 2001, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitapevi, Ankara.
- Toprak, Zerrin, 2000, “Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler”, Türk İdare Dergisi, S. 426, Mart.
- TUSELOG Araştırma Raporu, 2008, Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) ve İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği (SALAR), Belediyelerin Birleştirilmesi Teori, Metodoloji ve Uluslararası Deneyimler, <http://www.tbb.gov.tr/storage/catalogs/TUSELOG>.
- TUSELOG (TÜRK - İSVEÇ YEREL YÖNETİMLER ORTAKLIđI PROGRAMI)Yıllık İl Meclisi İstatistikleri, 2010, Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) ve İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği (SALAR), Belediyelerin Birleştirilmesi Teori, Metodoloji ve Uluslararası Deneyimler, <http://www.tbb.gov.tr/storage/catalogs/TUSELOG>.
- UNDP&TESEV, 2005, Mali Yerelleşme: Yoksulluk ve Bölgesel Eşitsizlik Sorunlarının Çözümü İçin Yeni Yaklaşım, TESEV Yayınları, İstanbul